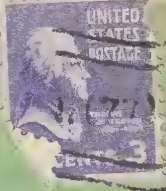

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

ОРГАН ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДУМКИ

INDEPENDENT UKRAINE

"INDEPENDENT UKRAINE"
UKRAINIAN MONTHLY
P. O. BOX 194 — ST. PAUL 2, MINN.

Зміст

ЧІКАҐО — **Ст. ПОЛ**

РІК IV. — **КВІТЕНЬ, 1951.** — **Ч. 4 (39).**

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Проф. Володимир Січинський, Нью Йорк (ЗДА):

Дякуємо Вам за Ваші завваги про статтю «Діялектичні основи української літературної мови». Ми не компетентні вирішувати правильности і обоснованости поглядів автора статті. Містимо порядком дискусії і думаємо, що краще речі вияснити, чим їх втискати в укриття. Будемо Вам вдячні за Ваші так мериторичні, як і тактичні завваги відносно теорій автора статті, що її друкує «СУ». Шкода, що наші компетентні установи (УВАН і НТШ) до тепер ані не вияснили основних проблем нашої літературної мови, ані не виказують заінтересовання їх вияснити. Не поносимо відповідальности за те, що появляється повінь граматик і норм літературної мови, і усі з претенсіями єдиної правильности. В культурних націй ці справи вирішує найвища наукова інстанція, якою є академія наук, яка чомусь то в нас до тих справ не займає становища. Деякі дивуються, чому тяжко зійтися політичним мужам і зговоритися в питаннях основної нашої політичної стратеґії і тактики. Чи не треба дивуватись і тим мовознавцям, що досі не потрафили зійтися разом і усталити авторитетно норми української літературної мови. Так політики заступають ідеології, програми і організації, а мовознавці крім себе і своїх особистих поглядів нікого.

Алекс Й. Заброскі, Чікаґо (ЗДА):

Вашого листа з переписаною зі «Свободи» (Weekly, № 3, з дня 26 березня 1951) редакційною статтею "What are we waiting for?" ми одержали і щиро Вам за неї дякуємо. Дякуємо так за охоту нас дещо навчити, як за ласкавість і труд переписування. Труд Ваш одначе вважаємо змарнованим, бо з засади перечитуємо усі українські газети, а крім того у переписуванні наробили Ви похибок так, що крім хибної науки американської історії. вчите нас і неправильної американської граматики (наголовок статті у Вас вийшов: "What we waiting for?", а цеж з граматичного боку нісенітниця).

На що ми чекаємо? На прозріння деяких вождів і їхніх поплентачів.

Чи "Vistarczaje"? Ні! Приклад Дж. Вашінґтона, Т. Джеферсона, Б. Франкліна — в ніякій мірі не можна прикладати до Ст. Бандери, ані до нікого з живочих тепер лідерів українських партій.

Степан Кричук, Рочестер (ЗДА):

Признаємо Вам слушність у Вашій вимозі писати приступніше і більше зрозуміло для широкого читача. Але ми хотіли б, щоби і широкий загал читачів трохи попрацював над собою і завдав собі труду зрозуміти речі писані не конечно коровячим стилем. Ми ж за проґрес.

У відповіді на Вашу вимогу писати більше про життя ОДВУ, повідомляємо Вас, що від Відділу ОДВУ, в якому Ви є членом, редакція «Самостійної України» не одержала досі ні одного допису ані звідомлення з праці. А з порожнього не наллєш! Рівно стільки само рядків, що Ви написали редакції своїх завваг, вистарчило б, шоби написати про життя вашого Відділу ОДВУ, а якже інакший вислід був би Вашої праці.

Місячник культури, політики і суспільного життя

Редагує Редакційна Колеґія.

Головний ред. д-р Тома Лапичак.

Видає УКРАЇНСЬКА НЕЗАЛЕЖНА ВИДАВНИЧА СПІЛКА «САМОСТІЙНА УКРАЇНА, Винніпеґ — Сен Пол — Чікаґо.

Адреса Редакції і Адміністрації:

INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Рукописи на бажання авторів повертаються.

Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела.

Редакція застерігає собі авторське право друкованих в журналі статтей.

Редакція містить теж дискусійні матеріяли, що є висловом думки автора, а не Редакції.

Статті підписані повним іменем авторів є їх особистими думками і вони не конче мусять висловлювати думки редакції.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

Ціна одного примірника в ЗДА і Канаді — 30 центів. В Англії і Австралії — 2 шилінґи. В інших державах рівновартність 30 центів в перечисленні на валюту даної держави по обов'язуючому курсі.

Передплата «Самостійної України» виносить річно:

в ЗДА і Канаді — $ 3;
в Англії і Австралії—24 шилінґи;
в інших державах рівновартість $ 3 в перечисленні на валюту даної держави.

INDEPENDENT UKRAINE

Articles published on political, cultural and social topics.

Edited by Editorial Committee

Published by

UKRAINIAN INDEPENDENT PUBLISHERS LTD.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК IV. **КВІТЕНЬ, 1951.** **Ч. 4 (39).**

Оксана Лятуринська

БЛАГОВІЩЕННЯ 1939 РОКУ

(Під враженням листів Івана Паламарчука, одного з багатьох, що загинули під час зриву Закарпатської України).

Летять вістки, летять вістки, летять вістки з далека
ой, ластівки, ой, ластівки, ой, райдужні лелеки
(Якби ж так сповнилось, якби!):
«Над Хустом сонце й голуби.

І пре на вибори народ, як Тиса між латаття.
Вирує, взбуджене, кипить, гукає Закарпаття:
— А чи ж то всі вже легені,
а чи ж то всі вже з нами?
— Ба, ні!

Й цвітуть кресанями груні, а гук десь зпід узлісся:
— А прихопіть-но топірця, а не забудьте кріса! . .

Над Хустом сонце й голуби. Стою, чуткий, дивлюся:
от чимчикує і собі на вибори бабуся.
— Куди, старесенька, куди?
— Куди й усі, і я туди!
От бачиш, синку, так раніш не подавали голос,
коли ж тепер — бігцем біжиш за Україну й волю.

І поза сумнів, поза все
Й тебе, безбатченка, несе,
як ту стеблину по плаю, під шерег з легенями
у течію, у течію без стриму і без тами . . .
Над Хустом сонце й голуби.»
Якби ж так сповнилось, якби! . .

Ж.-М. де Ередія

ЖИТТЯ МЕРТВИХ

Поетові Арману Сільвестрові.

Коли похмурий хрест посадиться над нами
І забутна земля омкне тебе й мене,
Плоть пурпуром моя троянди спалахне,
З твоєї ж родяться лілеї тіміями.

І Смерть божественна, оспівана піснями
Твоїми, далечі німим крилом протне
І небо, колишучи покоїще нічне,
Нас понесе до зір урочими путями.

І в сонце зносячись, в його живі вогні,
Два духи наші там зіллються: в глибині
Палань негаснучих, в блаженстві незатратнім.

А Слава висвятить тебе, поет і друг,
І нас до вічности введе — і в Тіней круг,
Що Ліра світла їх єднала в чині братнім.

Переклав М. Орест.

Д-р Іван Німчук

Д-р Степан Баран

ЯК ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, ПУБЛІЦИСТ І ЛЮДИНА.

З кінцем січня 1951 р. відомий громадський діяч, політик і публіцист д-р Степан Баран увійшов у своє 75-ліття. З цього приводу скажемо тут дещо про його діяльність, але заки перейдемо до самої теми, спинимося коротко на дотеперішньому життєвому шляху нашого ювілята.

Степан Баран уродився 25 січня 1879 р. в с. Крукеничах, пов. Мостиська, в селянській родині. Там же і пізніше в Самборі ходив до народньої школи; до гімназії ходив у Самборі, Перемишлі й у Львові, де в Академічній гімназії склав іспит зрілости в 1902 р. В міжчасі побував кілька місяців у манастирі оо. Василіян в Добромилі. По матурі студіював право у львівському університеті до 1906 р. Докторат правничих наук осягнув 9. III. 1909 р. Але вже перед тим почав студіювати також філософію, спершу у Львові історію й економію (1907—1909), потім, діставши стипендію для кандидатів на професорів університету, у проф. Шмолера (суспільна економія) й Ваґнера (фінансове законодавство) в Берліні (1909—1910), де пройшов теж курс аґрарної політики і статистики у світової слави проф. Зерінґа та курс соціольоґії у проф. Сомбарта в Торговельній Академії. На виклади у відомого економіста проф. Шмолера приходило багато високопоставлених осіб, між ними сам цісар Вільгельм II., що — як відомо — цікавився живо різними науками, зокрема історією природи, економією, літературою, мистецтвом, не кажучи вже про політику та воєнну стратегію. Абсолюторію філософічного факультету здобув Ювілят у Відні, де студіював у рр. 1911—1913.

В міжчасі — у вересні 1911 р. — Ювілят склав адвокатський іспит і відбував адвокатську практику (рр. 1906—1913) у містах: Бережани, Камінка Струмілова, Львів, Копичинці, Коломия, що дало йому змогу пізнати різні околиці нашого краю. Власну адв. канцелярію отворив 1914 р. у Львові, де й працював як адвокат (з перервою у воєнних роках 1914/15 і 1918/20) до 1. липня 1922 р. Перебувши в рр. 1921—1922 кілька ревізій та арештувань, переїхав головно з цієї причини до Тернополя, де вів адв. канцелярію до 1. вересня 1939 р. Від листопада 1939 р. до літа 1944 р. працював як адвокат і нотар у Холмі. Від осени 1944 р. живе в американській смузі Німеччини, де працює невтомно як голова Спілки Українських Журналістів, пише з молодечою енергією і мужністю в багатьох часописах і журналах та поділяє разом з усіми українськими політичними еміґрантами всім їм спільну долю.

Громадсько-політична діяльність.

Живу участь у громадсько-політичному житті розпочав Ювілят зараз по матурі 1902 р. Був він двічі головою студенського товариства «Академічна Громада» у Львові і неодмінним референтом на всіх тодішніх студентських вічах і зібраннях як чисто українських, так теж мішаних українсько-польсько-жидівських. (То були ті благословенні часи, коли в краю не працювала ще вшехпольська партія і українська промова референта не колола нічиїх вух).

Коли ж у Галичині вибух у 1902 р. великий селянський страйк проти польських дідичів, Ювілят як молодий студент кинувся разом із своїми товаришами з повним запалом у його вир, щоб допомогти українському селянинові поправити своє злиденне життя і тим самим підняти його на вищий рівень. Безперечний успіх того масового страйкового руху був стимулом до дальшої праці для народньої справи і наш Ювілят не кидає її від тої пори аж до наших днів.

Студентські часи Ювілята — це часи, в яких у нас панувала майже всевладно мода на соціялізм, в яких кожний шануючий себе студент з гордістю казав, що він соціяліст чи навіть анархіст, дивився з призирством на інакше думаючих товаришів, як на міщан, колтунів, ретроґрадів і т. п. та присягався нераз, що буде вірний соціялістичному червоному стягові аж до смерти. Ще й за моїх часів були подібні відносини і я памятаю добре, як набожно ставились ми, молодші учні, до наших старших товаришів з 7. і 8. кляси, що майже всі поголовно поклонялись тоді соціялізмові, а дехто з них, як напр., пізніший секретар військових справ у першому Уряді ЗУНР у Львові Дмитро Вітовський, навіть анархізмові... Данину цій моді склав і наш Ювілят, що в перших роках своїх університетських студій належав до УСДП. Але вже в 1907 р. бачимо його в рядах Української Національно-Демократичної Партії, що в рр. 1919—1925 називалася Українською Трудовою Партією, а ще пізніше (від 11. липня 1925 р.) Українським Національно-Демократичним Об'єднанням (УНДО), що на своїх плечах двигали ввесь час великий тягар боротьби за наше національне визволення. Від 1913 р. аж до 1. вересня 1939 р. входив Ювілят до Тіснішого Народнього Комітету, відповідника пізнішого Центрального Комітету УНДО. Зі списка УНДО був теж послом до варшавського сойму в чотирьох каденціях — від 1928 до 1939 р. В цій партії, що насправді була не партією в західньо-европейському розумінні, а широким національним рухом, грав одну з провідних роль. У рр. 1913—1918 був секретарем Народнього Комітету і на його долю випало приготовити й перевести наш славний переворот у Львові та в краю 1. листопада 1918 р. (очевидно — крім чисто військових справ).

Щоб дати більш-менш повний образ політичної діяльности Ювілята, треба згадати, що від 1. серпня 1914 р., себто від початку першої світової війни, до кінця квітня 1915 р. був він членом Президії Головної Української Ради, а від 5. V. 1915 р. членом Загальної Української Ради. Саме як ви-

сланець Головної Української Ради відбув він разом з послом д-ром Льонгином Цегельським восени 1914 р. дипльоматичну поїздку на Балкани, до Румунії, Болгарії і Туреччини, де вони перевели розмови з державними керманичами і найвизначнішими політиками й журналістами тих держав в українській справі. Та поїздка мала велике пропаґандивне значіння, бо в її наслідку появились не тільки у пресі згаданих держав, але й у часописах інших держав Европи статті про українську проблему під її державницьким аспектом, при чому в деяких були поміщені навіть мапи майбутньої Української Держави. Все те викликала заява міністра війни Отоманської Держави Енвера Паші, складена перед обома українськими представниками і передана офіційною Телеграфічною Аґенцією, такого змісту, що Туреччина, яка саме тоді приступила до війни по боці Німеччини й Австро-Угорщини та проти Росії, допоможе збудувати після виграної війни та розбиття Росії Українську Державу (до якої, як він зазначив виразно обом делеґатам, мав би належати і Крим). Памятаю як сьогодні, яке велике враження зробила на мене і на моїх товаришів, вояків і старшин австрійської армії, ця заява Енвера Паші, що ми вичитали в німецьких віденських часописах, будучи на сербському фронті.

Вертаючись до політичної діяльности д-ра С. Барана, пригадаємо ще, що в рр. 1918—1919 був він членом Національної Ради ЗУНР, яка була органом законодатним, себто парляментом, і державним секретарем земельних справ у першому Уряді ЗУНР під проводом д-ра Костя Левицького, з яким наш Ювілят співпрацював тісно довгі роки і про якого висловлюється завжди з великим пієтизмом. Після відступу українських військ зі Львова 21. листопада 1918 р. наш Ювілят, що переходив саме тоді тяжку ґрипу, мусів залишитися в місті, де переховувався спершу серед знайомих жидів, а потім у нашій Духовній Семинарії, звідки по кількох місяцях повелось йому виїхати за кордон. Там став головою місії до ЧСР в справі допомоги зброєю та амуніцією для УГА. На жаль, та допомога вже не дійшла до нашого краю, бо під натиском польської армії ген. Галлера, озброєної і вивінуваної у Франції, наша армія враз з Урядом перейшли в половині липня 1919 р. за Збруч.

Дальші етапи політичної діяльности Ювілята такі: Від кінця жовтня 1919 до половини липня 1920 р. був заступником голови Всеукраїнської Національної Ради в Камянці на Поділлі, якої головою був адвокат Михайло Корчинський. В тому часі виготовив д-р Степан Баран проєкт Конституції Української Народньої Республіки, що його й ухвалила Всеукраїнська Національна Рада. Дещо пізніше, вже як член Державної Комісії в Тарнові, виготовив він другий проєкт Конституції УНР, прийнятий згаданою Комісією. В переїзді за кордон у характері ревізора українських дипльоматичних місій арештували його поляки в Дзєдзіцах і перевезли до військової вязниці у Львові на Замарстинові, звідки вийшов на волю по кількох тижнях.

Діяльність Ювілята за Польщі вже більше відома. Крім безчисленних промов, виголошених на вічах, зібраннях і нарадах у цілому краю, крім виступів на терені польського сойму, де був одним з найпильніших послів, опрацьовуючи не тільки промови на пленумі й різних комісіях, але також численні інтерпеляції, меморіяли та проєкти, в тому числі й проєкт автономії українських земель у Польщі (до спілки з сенатором Володимиром Децикевичем), внесений у соймі в грудні 1938 р., та не прийнятий маршалом з формальних причин. Треба сказати ще дещо про величезну працю Ювілята як оборонця в політичних процесах. Скільки праці й нервів коштує кожна така оборона, знають хіба тільки одні оборонці, та ще й підсудні і пресові справоздавці, що сидять на журналістичних лавах. Тим більше треба подивляти гарт духа і видержливість д-ра С. Барана, що він виступав оборонцем у кількох таких процесах, де згори було відомо, що для підсудних не буде помилування та що вони мусять згинути. До таких великих політичних процесів належали: 1) Наглий суд проти 12-ох обвинувачених під проводом кол. старшин УСС і УГА Дмитра Шеремети і Василя Мельничука, що відбувався в листопаді 1922 р. в Чорткові. Обвинувачені прибули до Галичини як озброєний відділ із-за Збруча і відповідали за вбивство польського учителя Березовського, кандидата до варшавського сойму (це було в часі виборів, що їх українське населення Галичини тоді бойкотувало). Д-р С. Баран боронив разом з проф. д-ром Володимиром Старосольським обох головних обвинувачених і він сам один — бо нерви проф. Старосольского не витримали — провів з ними останню ніч і товаришив їм по черзі на місце екзекуції. 2) Наглий суд — теж на тлі саботажів — проти кільканадцятьох обвинувачених значних селян під проводом ремісника Павлишина, що відбувся у вересні 1923 р. в Золочеві і закінчився засудом трьох перших обвинувачених на смерть, що його там і виконано. Це був перший у Галичині процес проти членів Української Військової Організації (УВО). 3) Наглий суд проти молодих селян Голояда і Пришляка, обвинувачених за приналежність до ОУН (за видання наказу вбити здогадного конфідента поліції), що відбувся в Тернополі 1932 р. Обох підсудних повісили у великодній четвер того ж року. 4) Наглий суд у тому самому році в Сяноці проти чотирьох лемківських селянських хлопців з Ліського повіту, обвинувачених за бунт проти влади, притоку до того дала нефортунна спроба усунути панщизняний хрест з одного місця на друге. І цей процес закінчився засудом трьох обвинувачених на смерть та одного на досмертну вязницю, але всі вони завдяки заходам українських послів вийшли після амнестії вже по році на волю.

Та крім цих наглих судів виступав д-р С. Баран як оборонець ще в цілій низці інших політичних процесів, що відбувалися проти молодих українців у Польщі переважно за приналежність до ОУН (за переховування зброї, за поширювання нелеґальних летючок і т. п.). Найбільший щодо числа підсудних, справді монструальний процес, де він виступав оборонцем, відбувся в Рівно-

му на Волині в 1932 або 1933 р. На лаві підсудних — суд відбувався в найбільшій залі міста в тамошньому кіні — засіло коло 250 українців з цілого повіту, яких рівенський староста покарав за співання «Ще не вмерла Україна» після концерту Шевченка (замість наказаного владою і почaтого хором на сцені «Єще Польска нє зґінела») драконськими карами: кількадесятьох з них дістали по два роки вязниці та по 2000 п. зол., решта дістала менші кари — разом усі на стокількадесять літ вязниці і понад 100.000 зол. гривни, що переходило матеріяльну спроможність неодного з покараних, закінчилася повною компромітацією старости. Оборона стягнула на розправу за посередництвом польського соціялістичного посла Нєдзялковського кореспондентів варшавської преси, які наробили з цього приводу багато шуму і суд розправу відложив, а потім уморив і всю справу. Перший раз за Польщі виступав д-р С. Баран у процесі проти адв. д-ра Теодора Ваня, що відбувся в 1921 р. у Львові за події з часів українсько-польської війни 1918 р. в Золочеві, останній раз у процесі за вбивство голови читальні «Просвіти» Михайла Лапчака комуністами в с. Настасові 1937 р. Після того в політичних процесах виступати вже не міг, бо саме в тому часі вийшла заборона послам боронити в політичних процесах. Але й так нема ніодного окружного суду в Галичині і таксамо на Волині й Холмщині, де наш Ювілят не виступав би як оборонець у політичних процесах. При цьому він — попри свою важку й відповідальну працю оборонця — знаходив завжди час на те, щоб чи то в часі самого процесу чи негайно після його закінчення засісти до його зреферування і висилки експресом (бувало й досвіта) до львівського «Діла», в якого річниках завдяки д-рові Баранові можна знайти докладний опис всіх тих дуже численних українських політичних процесів, що в них він брав участь як оборонець. Та тут ми приходимо вже до публіцистичної і наукової діяльности Ювілята, яку треба представити дещо ширше.

Науково-публіцистична діяльність.

Змалювати науково-публіцистичну діяльність д-ра С. Барана не так легко — така вона плідна, різностороння і багатогранна. Не пішли надаремне студії права, історії, економії, зокрема земельних справ, далі соціології і статистики, отже таких дисциплін, що їх повинен би пройти обовязково кожний тямучий журналіст. Не диво, що всі праці д-ра С. Барана, що мав усі дані стати професором університету — чи це будуть наукові розвідки, друковані окремо ти в різних збірниках, альманах і календарях, чи звичайні статті в часописах та журналах — виявляють таке величезне знання, начитаність, а при тому й таку небуденну память їх автора, що в колах журналістів називають його слушно «ходячою енциклопедією». Оцінити ці прикмети тепер, на еміґрації, можуть якслід ті, які розуміють, що значить писати в наших часах, та ще й сидячи в таборі, без ніяких джерел: без необхідних посібників, лексиконів, ба навіть без будьяких записок. Але ці високі прикмети Ювілята як журналіста оцінюють гаразд і широкі кола читачів, доводилось нам чути нераз на його адресу слова високого признання, а то й захоплення, з уст зовсім принагідних людей, не тільки старших, але й молодих, які — в тому числі і його противники — однозгідно признавали, що кожна його стаття — це наче ядерна доповідь, з якої вони багато навчилися. Бо ж кожна стаття, що вийшла зпід його пера, уарґументована такими даними й фактами, а часто й цифрами, вона побудована так логічно-переконливо, що заставляє навіть упередженого читача до призадуми, застанови, а там до контролі та до перевірки своїх поглядів на дану справу. Коли журналіст може інколи дещо і переяскравити чи переборщить, або когось задрасне, то це справа його виховання, його темпераменту, а не без значіння тут часами і тема, за яку він узявся. Та — помилятись людська річ. Не помиляється тільки той, хто не робить нічого! На всякий випадок неодна стаття д-ра С. Барана викликала, як колись у краю, так і на еміґрації, широкий відгук серед рідного громадянства, а з тим і такий чи інший фермент та менше чи більше палкі дискусії. І чи ж може бути кращий доказ, що висловлені автором думки й погляди живі, актуальні та відповідають думкам і поглядам громадянства, що нерідко дрімають ще на дні його душі і не встигли покищо ясно скристалізуватися? І чи може бути краща заплата для автора, коли він бачить, як його думки приймаються в найширших колах його земляків, а бодай викликують обмін думок і широкі розмови-дискусії? Бо ж завдання журналіста, сина поневоленого народу, не тільки будити приспану національну совість, але також учити й виховувати та підтягати своїх читачів на вищий рівень. А щоб ці завдання могти виконати, треба до того мати потрібні дані самому: високу внутрішню мораль та необхідну високу освіту, отже дані, яких саме недостає багатьом українським робітникам пера.

Після цього вступу приглянься науково-публіцистичній праці Ювілята. Розпочав він писати зараз по матурі 1902 р., себто працює пером повних 46 літ. Зачав від кореспонденцій до «Діла» і в тому щоденнику містить свої розвідки, статті й дописи аж до останніх днів його появи в 1939 р. Якби зібрати те все разом, що д-р С. Баран помістив у річниках «Діла» то ми дістали б багатомовну працю — цілий лексикон, де порушено й обговорено цілі сотні, коли не тисячі менше чи більше актуальних справ, що в даному періоді цікавили наш загал. Писав він теж багато до популярного тижневика «Свобода», колись найбільш поширеного в Галичині, що його редаґував сам один, не маючи нікого до помочі, від 1. VIII. 1914 до листопада 1918 р. Ще в студентських часах був членом редакційної колеґії відомого місячника «Молода Україна» (1904—1905), що відіграв таку велику ролю в закріпленні самостійницької ідеології серед молодого покоління в Галичині й Буковині. Окрім «Діла» і «Свободи» писав ще в інших часописах та журналах, а також в альманахах, календарях «Просвіти» й ін. Далі був, коли брати хронологічно, першим редакто-

ром «Українського Прапору», органу Уряду ЗУНР на еміґрації у Відні, і редаґував його від липня до вересня 1919 р., коли то, відїжджаючи до Камянця, передав його редакцію померлому недавно д-рові Павлові Лисякові. Від кінця червня до половини вересня 1924 р. вів «Діло» як начальний редактор, отже закоштував дещо і каторжної — в наших галицьких відносинах — праці журналіста у щоденній газеті. В рр. 1928—30 видавав і редаґував тижневик «Подільський Голос» у Тернополі, де, подібно як у часі першої світової війни в «Свободі», ніс на собі ввесь тягар редакційної праці. Від 1. І. 1939 до вересня того ж року був видавцем і редактором тижневика «Національна Політика», що виходила на місце «Свободи». В 1942 р. почав видавати тижневик «Холмська Земля» в Холмі, яку в 1943 р. передав в інші руки. Крім того за ввесь час німецької окупації помістив багато статтей у «Краківських Вістях», співробітничаючи в них до кінця їх появи. Публіцистична й наукова праця Ювілята на еміґрації в Німеччині проходить на наших очах, тому спинятись на ній не будемо.

Переходячи тепер до праць д-ра С. Барана, що вийшли окремо, згадаємо тут насамперед про одну зовсім невідому його книжку, хоч вона вийшла двома накладами. Це **«Коротка історія України»**, що появилась накладом американської «Свободи», де вона передше друкувалась, у 1907 р. в об'ємі 4-ох аркушів друку. (До «Свободи» дописував д-р С. Баран постійно в рр. 1907—10).

Друга з черги, велика джерельна праця нашого автора — це **«Статистика середнього шкільництва в Галичині в рр. 1848—1898»**, що появилась у двох томах Збірника з поля суспільних наук і статистики Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові в рр. 1910—11. Це єдина того роду праця з ділянки сер. шкільництва нашого краю за 50-річний період, з численними статистичними таблицями і багатим циферним матеріялом.

Далі вийшли: **«До історії українських партій в Галичині»** — зокрема Національно-Демократичної Партії. В календарі львівської «Свободи» на 1914 р.

«Новий краєвий статут і нова виборча ординація до галицького сойму», що мала понад 100 стор. друку і вийшла у Львові 1914 р. у 20.000-ому накладі.

В періоді між двома світовими війнами появились:

«30-ліття Повітового Товариства Кредитового (Українського Кооперативного Банку) в Тернополі». Тернопіль 1929.

«Нова виборча ординація до громад». Львів 1933, наклад УНДО.

«Нарід без землі — риба без води». Львів 1934, наклад УНДО. Ця публікація вийшла в кількадесятьох тисячах примірників і була сконфіскована на Волині. За її кольпортажу відбувся процес проти члена УНДО Ярмолюка в Рівному, де його тамошній суд засудив на три місяці вязниці, не зважаючи на гарячу оборону автора брошури.

«Історія української адвокатури». В альманаху Союзу Українських Адвокатів у його 10-річчя. Львів 1934.

«Самбірська гімназія в 90-их роках XIX ст.» Альманах Учительської Громади. Львів 1935.

«Про наступ на Православну Церкву на Холмщині». Це дві інтерпеляції і промови посла С. Барана у варшавському соймі, що появились у спеціяльному, 32-сторінковому числі львівської «Свободи» та окремо по польськи накладом УНДО в 1938 р.

На початку другої світової війни, в 1940 р., вийшла в накладі Українського Видавництва у Кракові його праця п. з. **«Після неволі — визволення».** (Історія Православної Церкви на Холмщині й Підляшші та її переслідування за нової Польщі). Коло 4 арк. друку.

«Церковна Унія з Римом». Наклад «Христ. Шляху». Міттенвальд 1946, стор. 30.

Весна народів в австро-угорській Україні. (Відбитка з Народнього Календаря на 1948 р.). В-во «Академія». Мюнхен 1948, стор. 32.

На еміґрації окремими статтями друкувалися: більша праця: **«Про життя й діяльність Митрополита А. Шептицького»** — на тлі споминів автора у в-ві «Вернигора»; **«Друковане слово в службі української справи серед чужинців»** — у в-ві «Неділя»; **«Перші українські державники — соборники»** — у в-ві «Орлик»; **«Земельна справа в Галичині»** — у в-ві «Господарсько-Кооперативного Життя»; **«Західньо-українські землі в рр. 1918—39»** — у в-ві «Українських Вістей».

Як бачимо, цих окремо друкованих праць ледве кільканадцять, але яке багатство тем, яке знання, який життєвий досвід пробиваються з них! Всі ті праці — це безперечно цінний вклад у нашу наукову й публіцистичну літературу і до них будуть звертатися нераз дослідники нашого національного життя.

Ювілят як людина.

На закінчення ще кілька слів про Ювілята як людину. Всім, що знають д-ра С. Барана, добре відомо, що він незвичайно скромна, добряча людина, далекий від всякої зависти й заздрости, не кажучи про ненависть до когонебудь, далекий теж від всякої погоні за популярністю та за мамоною. Не хочу тут пригадувати, як дуже він відмовлявся від свого ювілею, як випрошувався і боронився перед ним, кажучи: «Дайте мені спокій — я ще вмирати не хочу»! Погодився просто під натиском опінії. А щодо мамони, то Ювілят, що боронив у політичних процесах переважно безплатно, може найкраще з нас усіх, викинених з Рідної Землі, навчився легковажити собі саме матеріяльні добра, бо бачив і на власній шкурі пересвідчився, як увесь дорібок поколінь нищився і пропадав впродовж кількох хвилин, як усі ми потратили свої становища, як міліони гинули без ніякої їх вини. І він навчився шанувати саме моральні, ідейні добра, вбачаючи в них єдино-реальний, єдино-тривкий і непорушний чинник, що переживе всі катаклізми. І тільки відкликом до того тривкого критерія християнської моралі та чистої, несфальшованої ідеї можна, на думку Ювілята, боротися за збереження єдности чверть-

(Закінчення на стор. 6).

Ю. В.

Воююча Україна

(Продовження).

II.

Меч, плуг і пісня — три наголоси — удари життєвого віддиху, що сповняють ритм історичної людини, бо

змаг, праця і слово творять триєдиний вимір людської природи, бо ж

кров, земля і дух співдіють нерозлучно у вічному чуді буття.

Вони не первні, що **складають** цілість, і не символи тільки, що **означають** дійсність, але основні форми **єдиної потуги,** яка є і **змагається** за самопотвердження, **поглиблює** себе працею і **вміцнює** стан своїх творчих здобутків, вкінці **пізнає і цінує** себе мірою найвищого ідеалу.

Існування людське, як невідомо **з чого почата**, свідомо слухана і завсіди недосказана **пряма розповідь,** що всюди відкрита для можливого завершення вільним **словом живим.** Між незліченних казок — творів уяви, оце **єдина казка,** яка **твориться** з цілостану буття, переймаючи в себе безпосередньо **цілого творця,** — хто б він не був, що б не чинив та чого б не творив. Героєм тієї безконечної казки — несвідомо чи свідомо — є всякий рід, а доконечна розповідь її запевнена невхильним **його кінцем.** Герої відходять і зміняються, казка ж незмінно довжиться. Кожному з них вільно за правом власного буття свобідно вязати живі слова аж до хвилини, коли останнім віддихом розповідна **його** дія змовкне. Рідний спадкоємець перейме після його належну собі спадщину.

Герої життєвої казки останнього завіщання не пишуть самі, як теж не плетуть собі намогильного вінка. Це право і повинність спадкоємців **побратимів** перейняти **переймальне** добро та зберегти в памяті **ім'я** жертвенного добротворця-попередника.

Хто із власного життя не вичув ще, **що є творцем єдиної казки** — буде слухати чужих або складати собі для розваги власні так довго, доки одного дня не перестріне його на дорозі доля і не пригадає йому, що мусить творити свою правдиву живу казку **як жертводавець слова, праці і крови.** Бо меч, плуг і пісня — не розділені **засібні** речі, що їх можна б згідно вподоби вибирати та довільно вживати. Зовнішньо проявні образом своєрідности, вони внутрішньо переплетені в нерозвязаний **вузол-корінь,** з якого виростає життєва цілість. І земля і краєвид і підсоння і порода доповнені вже в нерозгадному почині, що розгортається **як призначення і доля.** Хто схильний і здібний був би відмовитись від неї, або не признатися до неї, коли своїм корінням спочиває в надрах живого світу та росте силами і нормами загального ритму ставання, — будучи, таким чином, виразом і **виразником,** спадкоємцем і **заповітником.** Оба обличчя лиш з зовнішнього погляду напротивні, бачені з нутра — вони сутньо тожсамі. Людина **підвладна** долі тією самою мірою, якою **становить** її власним буттям у відношенні до світу. Тому в точному розумінні **спротив** долі **немисленний** як у значенні ухилу перед її наступом **від світу,** так і невтральности творити і становити її **від себе** — вже самим фактом свого життя і діяльної прияви у світі. Зате ж «змаг за долю» найістотніше висловлює дійовість буття і він гідний повноту людської природи вνаявити у стилі лицарської великости. Тільки свідомий доцін і життєве ствердження основного ладу буття в його сповненій взаємности закону і свободи, дійсности і повинности, творення і жертви, послуху і почину — чинить змаг людський **морально вартісним,** бо життєво повним. **У божому** світі нема місця як для сваволі всевладства і всевладних панів, так для неволі рабства і підяремних рабів. На обох скрайностях заперечується органічна природа і правда дійсного світу, який передусім є **цілістю** взаємности і співдії сил, що одна одної потребують, одна з одної родяться, переймають насліддя і передаються в спадщину — творять і згаряють в творенні. В ритмічному пливі ставання триває сама постійність **долевого** збування і **вершення долі,** яка основно спільна і незмінна, — дарма, що в життєвих виявах міниться усім багатством раю і злиднями пекла. Доля не постановлена сторонньою силою як присуд життю каратися в нескінченість без одного променя надії в ясну будучність. Ще ж ніхто розумом ні думкою не зміряв **ваги** свого буття, щоб міг наперед виректи остаточний про нього суд. Доки живе, похідний його шлях відкритий і доля **не названа,** бо саме йому перш усього застережений почин творчого її вершення, і він не так законно управнений, як радше внутрішньо, **свобідно** повинний **на скрижаль долі власним духом своє життя як заповідь вписати.** Не самим **ім'ям** залишити по собі слід, але через себе передати в спадщину **світ,** що його наслідки колись переняв та своїм життям збагатив. Заки цього не сталося, передчасно вирікати людині осудне слово про свою долю, яка саме ще й нічого з неї не взяла, і не має, і є насправді чужа, непривітна, а може й злонамірна і ворожа. **Собі** назустріч іти треба, а доля завсіди відкриється як та, що **водночас від**

Д-р Степан Баран.

міліонової маси сучасної української еміґрації в Европі від денаціоналізації, духової розтічі і декаденції. Словом — твердий християнсько-демократичний світогляд д-ра С. Барана, що він його ісповідує і проповідує, базований на величезному його знанні й досвіді та викутий і загартований у дійсності страшної европейської війни і післявоєнної диковини.

ідучого і від світу, що вже сповняється та ще не звершена. Подорожньому і найстрашніший вигляд її не притьмить зору, бо **його** дорога моститься вислідно вперед, а не вривається нагло в провалля. Він бо живий і не вибився ще з сил. Чує під ногами тверду землю, а над головою соняшне небо.

Доля України понура з вигляду, що однако трагічний, чи сприйняти його від світу, чи бачити його з нутра, від себе. Хижий блиск пожежі і крик боєвища зіллялися і застигли на тому обличчі виразом німого болю. Затиснуті уста говорять, що в душі важиться змаг напротивних сил, — завмерлих у безрух натуги. Проти союзного тиску епох історії, що, як доконана дійсність, тягаром безвладности давить зверху, немов стужавіло камінна плита, — горить і добувається наверх кипуча в скельному гробі за жива погребана сила. Вогненна сила розжарює і топить нагробну плиту свого полону. Наша доля змагається на грані життя і смерти — ціла в напрузі визвільної снаги, спрагнена **народитися,** увійти в ясні світлиці світу і там голосно **назватися.** Тому зараз вона **мовчить, не чує, і не дивиться.** Замкнуті очі певно повернуті кудись у глиб і шукають в лоні вічности джерел помічних собі сил, щоб одним великим зусиллям скинути давлячу скелю, пробити наскрізь темряву історичної ночі і глибоко вглянути в день грядущий.

Свою Голгофту з марою трьох хрестів переживає українська доля, розпята на хресті правди між двох розбійників, з яких один повертається в її бік лицем віднайденої віри, а другий перекосив обличчя насміхом блюзнірчого глуму, відвернувся і потонув у челюсті ночі.

Свою чашу мук п'є наша доля на дорозі вмірання, яка скінчиться в гробі великої ночі перемогою **Каїна і Юди,** щоб

злочинно пролита кров ожила, а окаянна рука повернулася до зледенілих грудей і трикратним стуком визнаної вини збудила серце з оков гріху.

Аж тоді назріє для української долі завітня хвилина визволу. Наперед мусять сповнитися вступні передмови душевної онови, якщо життєва сила має дозріти до **воскресного чину** та започати свій **новий день.**

Він або розповиється з рідного світанку і **настане,** або буде задавлений ворожою хмарою в пітьмі рідної ночі, яка ніяким чудом вже не розвіється, і наша земля не оглядатиме ніколи сходу сонця української свободи. Тієї ночі скамяніє обличчя рідної долі і вподобиться звітрілій скелі, на якій нічого не буде рости.

Не обманюймо себе звідним сяйвом блудних вогників і блукаючих звидив. То хворобливі виквіти на хмарному овиді, — зрадна червінь їхня розлиється смертельною блідістю раніш, ніж проснеться соняшний день і розвіє густий туман. То холод їдкої імли стискає серце проймаючим жахом і воно здрігається останками своєї крови. Лебединим співом погасаючого життя квіте **проти** призначення, яке чорним покровом огортає його все тісніш. Туга кирея степу простерлась ніччю проклону і давить в жилах землі рідну кров. Запиняє її біг, не дає змоги вільним пливом очиститися з отрути історичної спадщини, перехопити подих відкритого простору та продуховитися освіжним світлом сонця. Піднятися у нагірні висоти, досягнути джерел духа, поріднитися з ним в подружньому звязку **слова.** Вдуховитися в **синівське** слово прагне кровна пломінь, бо **таким** ладом роду і виросту збувається одвіку доля живого буття. Де лоно земне пучнявіє животворним кормом, там має людська кров міцну колиску щасливого дитинства, над яким благословенно чуває зоряна криша батьківського неба. Воно заповідь і знак для крови, куди горнути їй живі хвилі і де знайти гирло свого **вливу.**

Червона ріка між корою земною і голубим небом, немов розтоплена в густий плин **материнська** снага буття, — ціла в одному пориві досягнути **другого** берега, і там, — в обіймах **батьківської** ласки зазнати воскресної онови та радости вторного народження в звічнений день. Полумяна ріка — то крута дорога життєвого **синівства,** яка в невпинному пливі вперед шукає свого моря, щоб збагатити його своїм достатком і самому змогутніти від подиху його невмірущої величі. Ставнувший на шлях між світом і Богом, **син** відповідає за світ як його законний речник, як господар життя, повинний зберегти його ціну живого корму — того, що споживникові свойому дає силу не лише жити, але й статися самому **жертовним хлібом,** що гідний спочити на вівтарі в храмі Божого буття. Доки син жертвенно творчим життям своїм не вподібниться **образові совершенного батька,** — не знатиме, куди і як іти до **Того,** що є творцем і сина і власного образу в ньому. Тоді померкне в очах і дорога і провідний образ, погаснуть в темряві небесні зорі, а в душі земні надії, і земля з колиски станеться печерою, лігвом страшних великих потвор і дрібних гадючих пород. Як тоді вершитися буде доля людського сина, — кажуть оті зміни, що сталися в ньому і поза ним. Зараз нехай він сам подумає над власною долею, ще доки не на все налягла темнота, доки людина не збилася цілком з **дороги серця і спроможна ще думати ясно, і почувати добровільно, і чинити добротворно.**

Трудність жити **людиною** в сучасному світі переросла нормальну міру небезпек та завдань стихійного життєвого змагу і сталася неймовірно могутньою, незборною потугою, що до неї не знати **як** підійти, **де** її знайти та **якою** зброєю її перемогти. Наглядність похилої площі спаду людського рівня така загальна і у виявах яскрава, що з видовища цього зринає вбивчий сумнів, чи **була** коли небудь людина **тим,** за кого себе вважала, або ким прагнула статися, чи взагалі звук «людина» має якийсь окремий, своєрідньо тонований глузд у світі. Довідний дух людський розкрив перед нашими очима світ, і ми бачимо, що він найпевніше дійсний тоді, коли **розбитий і зруйнований.** Повірити в **розбитість** світу — пряма дорога і заохота його дійсно **розбити.** А як звучать перестороги і поклики до дальшої світобудови, ми вже бачили, бачимо тепер і ще будемо бачити. Живемо бо справді, як самовільно вируючі атоми, і покищо традиційним способом вбиваємо себе, або

живцем себе взаємно пожираємо. Таємниця вмілого розбивання **живих** атомів, на щастя, ще не зовсім в наших руках, тоді б гинули масово не лиш розбиті офіри, але й самі розбивачі, — слуги сатанічного культу чорний маґій. В головокружному русі повалено старі дороговкази,затерто шляхи і перетоптано стежи так, що й не знати, куди хто прямує, а чи тільки навмань, із замкнутими очима, біжить перед себе. Ймовірно, що наш сучасний світ нікуди не йде, до нічого не прямує, але тільки на місці **шаліє** в собі та всякими отрутами бичує свою природу до танкового божевілля і розкошів самозабуття, самовбивання і вмірання. Спокійній думці нема вже місця, свідомість не знаходить змоги, кому б виявити і передати свої надбання, а збуджена серед оргій цивілізації духова людина — безраднiє і не має **де подітися.** Бо самостійний атом — засуджений **самітньо** споживати дар своєї свободи, доки його найближчий сусід- **«побратим»** не вкоротить і «розбиттям» не спасе від власної долі. А втім світом న стрясають гуди торжеств, серед виття сирен і громових вибухів дикої радости на підвищених місцях появляються **речники** і проголошують зібраним слова радісної правди про єдинство ідей та ідеалів, спільноту людського роду і щасливе життя і **безконечний поступ людини.** Речники кидають в людську масу заздалегіть зготовані набої **розривного** слова як у смирний вулькан у своїх стіп, щоб зірвати його до дії і кинути в збройний табір окопаного суперника, — для визволу його мас від оков неправди і кривди та залучення їх в єдине стадо «спасенних». Ні самі речники, ні тим більше зібрані для слухання їхні маси, — не відчувають, **що стоять над прірвою справжнього вулькана,** в яку зваляться найперше самі, — якщо **розпутають людську природу до кінця** та **«визволять» людину з усіх шляхетних первнів її віковічної людяности.** Після такого «визволу» залишиться «на свободі» нага, **розбита** подоба, не здібна сама вже жити, а хиба ще розпряжним відрухом звільнених з органічного вузла сил вдаряти і вбивати поблизу стоячих живих.

Доба **розбитого** атому сходиться з добою **розбитої** душі. Невипадкова ця зустріч знетворених облич матерії і духа, їхній приблиз зливається в образ руїни, що, чорним прапором зловісно піднятий на життєвий овид світу, кидає далеко тінь приречення і заглади, — як на тих, що говорять і рішають, так і на тих, що мовчать і слухають. Із речників **ніхто вже не говорить з душі та кожний діє із само- і славолюбства,** зате ж слухаюча маса занадто зацькована, обездолена, занедбана в своїй **людській** гідності, щоб вільною душею могла слухати і почуту мову сприймати, бо тоді вона заговорила б з . . . **душі** та виявила б, що вічний скарб її людськости живий ще в ній і відозветься на кожний поклик **братнього голосу.** Її людську масу скликають під крик сурм, що б'ють на тривогу перед заливом пожежі, яка ось котить **яру** свою повінь і звоями хижих зміїв оперезує по черзі квітучі селища людські. Не для рятунку перед нищівним вогнем загроженого дому збірають сурмачі-ворохобники людську масу, а на те, щоб незвичним видовищем потрясти її, розпалити уяву та розбурхати дрімаючу її жадобу — грабити, палити, руйнувати. Зловіщна зграя злочинних паліїв має «на оці» завсіди чуже добро, що його треба перемінити в згарища, якщо не сила заволодіти ним на свою власність. Скаженіє вона на радощах кожного вибуху пристрастей масового божевілля і «Геростатовим шляхом» мостить собі дорогу на верхівя слави, звідки завтра окине зором гордого переможця жертовну масу світової ґегенни. Нічого бо в людській душі не росте жаднiше і не перещіплюється самочинно поза себе швидше від стоногої **язви зла,** яка не стрічає впину з боку закону і караючої руки. **Безкарність** служить підсонням починам злого, дає розмах і буяння злочинові і злочинцям.

Оргіястична розпряженість життя стоїть сьогодні в зеніті свойого насилення. Ще один великий вибух і спалах, а діло руїни людського світу буде завершене. Та не випереджуймо уявного образу грядучого, не дивімся в страхітне обличчя «дня судного»! Радіймо від ласкавого тепла надійної думки своєї, яка каже, що завтрішній **страшний** день ймовірний лиш, але не **невхильний.** Покріпна ота думка квітне на обрії біжучої днини в осяйній авреолі **провісної новини.** Серце наше розхилилось, розгорнулось в чашу, дає колиску і пелени для чарівної зорі, що народилася з нього, — **з людського серця.** Виносило воно свій дорогий плід впродовж довгої історичної ночі так, щоб кожний жертовний його стукіт, кожний зойк болю, кожний крик одчаю, подих любови і порух віри, щоб кожна краплина крови, — проривша, пролита і офірно згорівша, — позначилися і збереглися — **в дитині.** Глибоке її родове зачаття, довга і багата доба дозрівання та велике призначення в далеку будучність. Бути бо творчою, творцем життя і животворити заповіджено дитині, що родилася **на боєвищі і побойовому перехресті** похідних шляхів, що піднялася з духа змагу і жертви.

Про яке ж «народження» йде тут мова, коли, розглядаючись довкола у власній дійсності, — не бачимо ні **виняткової** людини, ні охоплюємо діяння якоїсь духової потуги. Із **цілости** нашої, із долевого буття нашої батьківщини — землі, народу, і духа історії, — підноситься **воля,** родиться **духовий почин** і зримо поступає на життєвий плян **ідея.** Немов рожевінь заграви, яка провіщає сонце і день, рожевіють на нашій землі новородні проблески, починає **дніти** в нашому житті. **Спрям** нашого існування в світі саме й тим **починається,** що життя повинно розгортатися і виглядати так, як власне прагнемо й уявляємо, як бачимо його в образі творчої свідомости, як вдивляємось в його очима пророчої душі. **Із нутра,** із серця душі і духа — родиться дійсність чергового дня. Тільки такий спосіб народин через **самовияв,** тільки виключно **цей шлях з духового почину** є сутньо реальним і здійснимий в значенні нової життєвої доби в українській історії. Не даруючи жертовних дарів власної душі на вівтар існувань, **не стаючись реально животворним хлібом,** не можемо надіятись ніяких змін в обличчі дня поточного і прийдешнього. Щоб він був кровно і духово

наш, для цього треба нам статися **його** змістом, налити його **собою** щільно і повно. Нехай він, як повна чаша, **розливається** з нутра наверх — **у світ.** Продовжати теоретичну гру поняттями **про** «ідею», «визвол», «націю», «державу», чинити в безконечність непоправний гріх рідного «слово-блудства» — від того всього наша чаша не висковзне маґічним височгом з рук нового хана, що п'є із неї **вино живої крови.**

В земній чаші нашого буття живого вина зменшилося. В добу буйного дозріваня вино наше то розливається гарячою росою духа, благословило його на грядучий ріст потомної лози, на дорідні грона і достатні винозбори, то в нестямі підданих гонів шукало владних уст і . . . находило челюсть молоха — кровопійця, щоб у череві його розпалювати спрагу і жадобу ненаситу, то безпричинно бурилось в собі, варилось в безцільному сварі і вигаряло без сліду. Сьогодні, в печерній полутіні, померкли чіткі форми прекрасної чаші. Отой чарівно вилитий земний дзбан не пишається, як бувало, в променях соняшного світла розквітлим буянням живої краси. Він щільно оплетений пружистими звоями потвори, що схопила казкову здобичу в довічний полон, — як животворчу, невисихаючу криницю — джерело цілющого молока. Так, либонь чаша наша не висохла, хоч зза темряви мрачної обитені та могутньої тіні налягнлого на неї потворного тіла не видно, чи чаша відкрита, чи горить в ній рубін вина, чи крізь порожняву блимає сухість камяносірого дна. Та мусить бути вона **жива і бездонна,** — коли смертельні звої давуна затискаються довкола все дужче, — дарма, що в чаші тиша і голос утробних її діянь наверх не доходить. Хто повинен знати, хто може збагнути та хто врешті голосно і певно розкриє сокровища таємничої чаші і живим словом виявить її справжній стан?

Живе обявлення чинити покликані **всі,** що в чаші, всі, що з її живого тіла і духа, всі, що з неї родились і повним насліддям її віковічного буття стались невідемними **первозаконними** носіями і творцями її перво- і вічнородної природи. Всі, що **є чашею** в найбезпосереднішій, в прямій формі її дійсної сутности, мають написане «право голосу», є вхожночас «на черзі» сказати своє **живе слово** і становити живу правду української долі. Хто б між нами був такий, який не почував би цього права набутого своєю приявою в містичному горнилі української чаші, хто бодай думкою, коли ще не цілим серцем, — не тягнувся б за призивом рідної крови і не прагнув би вершити історичного склепіння чаші та не звершитися вкінці самому безпосередньо в неї? В живому світі нема такого «атому», який не був би носієм **світової** сутности, а належав би виключно «собі». Такого відокремленого «собі» — нема, воно й неможливе в основі, — дарма, що в буденному досвіді на поверхні життя оте «собі» таке зорово наглядне і переконливо «дійсне». Власне життя є той непомильний вчитель, що завсіди найде відповідну нагоду повчити опірного учня і справити його дикі вибрики і забіги. Воно врешті пересвідчить недосвідченого, що «життєва мудрість» — спільний скарб, дідичений справедливо охочими жертовно його збагачувати.

Нехай ніхто, що збудився живий в теремі хрустальних стін української чаші, не думає, що є її **виключним** власником, господарем і суддею. Чаша нашого життя завсіди старша поодинокої людини, вона береже в своїх стінах **старе** вино, що його походження і віку не означити ніяким астрономічним рахунком. Тож не призначене воно у власність нікому, що б насоложувався **життям,** а не думав, що повинен найперше лозу ростити. Бо ж він — не проходячий **гість у чужій** винниці, але **сівач і огородник у рідній, спільній, споконвічній.** Тут земля — не раб у підданстві хижої людини, що надумала кровопійно виссати її божі соки, пожерти її розкішні плоди і нещадно висушити саму її плодність. Земля рідної винниці насичена потом і кровю непроглядної черги поколінь виноградарів та бережена добрим генієм **творчого** виноградарства. Грабіжник, що ввірветься в неї завойовничим мечем, натрапить в ній на «свій» камінь, об який зломить меч і . . . **руку.** Чого ж то у рідну винницю скрадаються ніччю її власні діти та вигостреним ножем спішно стинають дорідні лози — немов би у рідного батька **крали неналежне собі добро?** Далеко не винесуть із неї знівечених паростей і не знайдуть **безпечного** місця, де змогли б спожити овоч нарізаного гілля. **Слід грабіжника зрадний** — не вкриється перед завидним оком голодного здобичника-«побратима», який добуде ножа і без надуми заріже необачного власника, що розсівся в тіні огорожі рідної винниці, щоб на самоті спожити злочинно здобуте добро. Краще було б йому, нещасному, не родитися, коли мусить гинути ганебною смертю ізза добра, що його міг в день зірвати із живої деревини на очах рідного батька — господаря винниці.

Шлях гріху і кари кривий, безвихідний, в собі замкнений шлях смерти, доки ідучий ним **не прозріє силою власної видючости,** саможертвенно не прорве його і кривини його не впрямить в струнку промінну дорогу животворности. Сонце треба збудити в собі, тоді з власного серця простелиться пряма ясна дорога у рідну винницю, яка рясно проквіте і щедро зародить.

Світло душі на дорогу явного чину!

(Продовження буде).

Ол. Неприцький-Грановський

СЕСТЕТ

Моя любов до краю
Несе на творчих крилах віри —

І я простори краю
Мов крилами своєї ліри.

Бо вірю: — меч враз з піснею, — заслону
Московську розіб'є у прах, до скону!

1949.

Д-р Остап Грицай

Поет неземного

(Закінчення).

І коли ви вчитаєтеся в ті святі слова з Євангелій, з псалмів чи з пророків, то вкупі зі змістом тих поем, що ними вони як неземною увертурою в Шевченка починаються, ви почуваєте щось з духа суворої праведности перших ісповідників
духа суворої праведности перших ісповідників
Христа, щось пророче й апостольське, чого ви не знайдете більш у нікого з наших поетів нового часу. Особливо ж у нікого з череди драгоманівських неофітів атеїзму та їх наслідників з большевицького загумінку [21]). І ви почуваєте, як глибоко мусів вірити Шевченко в святість Божого об'явління і як саме ота віра не давала йому загинути духом у темряві московського інферна. Бо:

Неначе срібло куте бите,
І семикрати перелите
Огнем в горнилі, — словеса
Твої, о Господи, такії,
Розкинь же їх, Твої святії,
По всій землі. І чудесам
Твоїм увірують на світі
Твої малі убогі діти!

Подражаніе XI псалму.

А при тім душа поета зітхає: — Мій Боже милий, як то мало святих людей на світі стало! —

Правда: Трагіка житттєвого середовища в нашого поета не давала йому занадто багато нагоди раювати тим вознесінням душі до Божеського неземного, що його — і його трагіку! — він знав ще з дитинячих років, як це читаємо між іншим в поемі «Мені тринадцятий минало», з її півмістичним:

Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чогось будо?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в Бога...

Він родом не високий аристократ, як Шатобріян, що в бретанськім замку Шато-Комбурґ міг собі спокійно писати надхнені сторінки свого "Le Genie du christianisme". Він не багатир долею, як Лямартін, що подорожуючи до святої землі. де створить свої "Harmonies poetiques" et religieuses" счудує світ княжим блеском свого оточення. І не граф він, як Манцоні, що свої "Inni sacri" пише в затишку аристократичного палацу та ще й як чоловік доньки багатого женевського банкіра. Ні — Шевченко уродженець царсько-московського Вавилону неволі народів, уродженець соціяльного ада, де він...

...бачив пекло. Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають.

І може тому скаржиться раз поет, що:

Не молилася за мене,
Поклони не клала
Моя мати, а так собі
Мене повивала
Співаючи...

То проте:

Лучче було б не родити
Або утопити,
Як мав би я у неволі
Господа гнівити.

І з того то в Шевченка отой глибоко етичний підхід до життя, як центральна риса, як найглибша суть, як основний принцип всієї його творчости. Риса, суть і принцип, перед вагою яких все інше уступає на другий або на третій плян. Передовсім же його ставлення до історичного минулого України. Дійсно — воно аж смішно слухати перестарілих фраз про те, як то Шевченко в першім, т. зв. романтичнім періоді своєї творчости ніби захоплюється історичним минулим України, а далі ніби тверезіє з цього погляду, а вкінці геть відвертається від нього. Бо на мою думку Шевченко зберігає риси притаманного йому світогляду від першого початку своєї творчости аж ген до її сутті в цілості і вповні. Він же ніколи не міняє свого погляду ні про кого, ні про щось: ні про добрих гетьманів, ні про злих, ні про Хмельницького, ні про гайдамаків, ні про козаків, ні про панів, ні про суспільні низи України. Розмалювавши нам з люблячою тугою і з захопленням козацтво з його гетьманами і ватажками ще в найранішій добі своєї творчости, а саме: в першім виданні «Кобзаря» і «Гайдамаків», — Шевченко з тим же самим захопленням співає про лицарські подвиги козаків і впродовж дальших років, і ми цьому тривкому захопленню поета завдячуємо ряд історичних поем, що належать до найкращого в скарбі його творчого генія. Бо хіба поема про вибір гетьмана з епохи Кос-Аралу — «У неділеньку, у святую» (1848 р.) не надихана духом теплої любови до репрезентативного козацького акту? І навпаки: хіба в початках своєї творчости Шевченко про Хмельницького думає не так, як пізніше? Хіба ж не одна і таж сама думка в поемі «Розкрита могила» з р. 1843, і у віршу «Як би то ти, Богдане п'яний» з р. 1859? А хіба хвалив коли Шевченко тих Галаганів, Киселів і Кочубеїв-Нечаїв, що їх він з гнівом таврує в 1860 р. в поемі «Бували войни й військові свари»? І так скрізь:

Ви не зустрінете в «Кобзарі» ні одного одинокого вірша, ні поеми, що були б простим запереченням чогось попереднього, і ні одної історичної постаті, на яку Шевченко дивився б спочатку так, а далі — інакше. Бо деж у нього якісь разячі, ненадійні контрасти до раз розмальованих подіб Підкови, Тараса Трясила, Гамалії, гайдамацьких

---

21) Драгоманівські клієнти страшенно чваняться його словами: «Неправда — не просвіта». Але хіба заперечування найвищої — Божої правди — це просвіта? О. Г.

ватажків, Палія, Мазепи, Петра Дорошенка, Швачки чи Самойловича або Разумовського? Коли ж у «Посланію» поет нагадує:

Все розберіть... та й спитайте
Тоді себе: що ми?
Чиї сини? яких батьків?
Ким, за що закуті?
То й побачите, що ось що
Ваші славні Брути:
Раби, підніжки, грязь Москви,
Варшавське сміття — ваші пани,
Ясновельможнії гетьмани...

то це в порівнянні, напр., зі згадкою про козацтво в поемі «Думи мої», «До Основяненка» або з відомою візією в заспіві до циклю «Гайдамаки», ніяке отверезіння ані прозріння, ні щось зовсім інакше, а просте продовження лінії культу минулого України з тим, що тут Шевченко наголошує ті темні сторінки його, що були, є і будуть загрозливі для престижу слави минулого нашої Батьківщини. Значить — ті слова критики міг Шевченко написати так само добре в р. 1840, як і в р. 1845, але глибінь туги за рідним і такт щирого патріота не дозволили йому на чужині, де «кругом чужі, злії люди», сказати те, що поет зміг вилляти з душі псалом скарги і гніву між своїми у Вюницах. І що це ніяка насильна інтерпретація з мого боку, а тільки підкреслення того, що нам каже сам поет з цього погляду, на це мені доказом ось хоч би такі місця зі згаданих ранніх поем:

Серце мліло, не хотіло
Співать на чужині...
Не хотілось в снігу, в лісі
Козацьку громаду
З булавами, з бунчуками
Збирать на пораду...
Нехай душі козацькії
В Украйні витають...

Але при тім немає в поета тієї простодушности, що її мають кобзарі, сліпі небораки, які безжурно співають собі так, як чули від інших. Ні — він поет. Він занадто добре знає те минуле, ту криваву славу, щоб виспівувати про неї все — тобто і славу, і те лихо, ту її трагіку, що зв'язались з нею.

А я... а я
Тільки вмію плакать,
Тільки сльози за Украйну...
А слова — немає...
А за лихо... Та цур йому!
Хто його не знає!
А надто той, що дивиться
На людей душею —
Пекло йому на сім світі...

Слова немає! Бо поет як віщий дух все з деякого погляду є тією Касандрою, якої голос, як відгук пекла, що його вона почуває, переживаючи долю свого оточення, всією душою, це голос неспокою і тривоги, як кажеться в Шіллера:

Nur der Irrtum ist das Leben
Und das Wissen ist der Tod.
(Лиш в омані зможеш жити,
Бо в відучості є смерть).

Отож краще поетові **покищо** заніміти:

Нехай злидні живуть три дні —
Я їх заховаю,
Заховаю змію люту
Коло свого серця,
Щоб вороги не бачили,
Як лихо сміється...

Але що те лихо, та люта змія, та Касандрина відучість не спить ніколи в душі поета і скорше чи пізніше мусить об'явитися таким пророчим гнівом, як в поемах «Розрита могила», «Чигирин», «Кавказ» чи «Посланіє», про це дізнаємося від самого поета, коли він у заспіві до «Посланія», каже:

І смеркає, і світає,
День Божий минає,
І знову люд потомлений
І все спочиває.
Тільки я, мов окаянний,
І день і ніч плачу
На розпуттях велелюдних,
І ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає —
Оглухли, не чують...

Як бачимо:

Те «лихо», те віще, те Перебенді «все знає і все чує» ми відчуваємо в Шевченка завжди і скрізь. І тому й нічого вже закидувати йому щодо історичного минулого України якесь романтичне засліплення з одного, а якесь пізніш прозріння з другого боку, та ладом Драгоманових та Хвильових конструувати на основі того образ «маловченого» та «малокультурного» Шевченка.

Тут скорше вже довелося б підійти серіозніше до закидів Куліша щодо Шевченкових малюнків гайдамацького повстання, і то не з погляду на якусь «маловченість» поета, а радше з погляду на занадто вже підкреслену безоглядність реалізму деяких картин.

Але щож? Тут можемо сказати з усією певністю, що коли б змалювати по правді всі ті жорстокости, що їх допускались колись польські пани проти гайдамаків та їх родин, то реалізм тієї картини був би мабуть далеко жахливіший, ніж те все, що ми бачимо в гайдамацькім епосі Шевченка...

І тому — на мою думку — треба б зазначити, що малюнок історичного тла — з погляду на Польщу — в «Інтродукції» рішуче за блідий. І так само в картині «Галайда» малюнок коверзування Лейби над козаком не стоїть у відповіднім відношенні до таких страшних сцен гайдамацької помсти, як «Червоний бенкет» або «Бенкет у Лисянці». Все ж таки можна б тут вказати на те, що рівно жахливу, а подекуди може ще жахливішу різню, ніж розмальовану Шевченком у «Гайдамаках», а саме: різню ґуґенотів у Парижі, таку пропам'ятну в історії під іменем «Кривавого весілля» або «Вартоломейської ночі» — 24. VIII. 1572 р. — в тому ж часі оправдували, а навіть благословили найвищі кола християнського світу [22]). І ще в наших часах такий визначний французький письменник і католик як Проспер Меріме, намагався у передмові до свого роману "Chronique du regne de Charles IX." виправдувати Вартоломейську ніч як національний зрив, а воно відомо, що Меріме поміж фран-

[22]) Папа Григорій XIII. — О. Г.

цузькими письменниками один з найкращих науковців.

Значить, сам факт позитивного підходу Шевченка до гайдамаччини не давав би нам права лаяти його «маловченим», якщо б лиш поет був зберіг тут рівень **героїчної боротьби** гнобленого ляхами і жидами народу, і не тільки мистецьку, але й етичну міру, особливо ж з погляду християнської етики — в поодиноких картинах коліївського епосу.

Бо ще й те мусить нам бути критерієм мистецького рівня твору, поскільки наш поет віддалюється тут розрібкою даного сюжету від ідеалу неземного.

Правда, з цього погляду і в поемі «Гайдамаки» мов наперекір кривавому сюжетові, ми маємо риски неземного, що дозволюють нам і тут добачити сяєво тихої погоди в найглибших кутках душі поета. Це передовсім прекрасна апострофа до місяця в заспіві до поеми, що особливо своєю згадкою про сади Вавилону так гарно зв'язує душу поета з цілістю та з вічністю людського існування. І подібно як Перебендя щасливий розмовою з морем—як з одною з вічних, тайною Божого створення надиханих, істот — так тут поет щасливий розмовою з місяцем, теж як з одним із символів вічности. Сюди належали б теж ті, в Шевченка такі часті, а іноді дуже гарні апострофи та інвокації до сил природи, особливо ж до тих, що так, як зорі, овіяні духом неземної чистої краси і незбагненности. Коли ось довго ожидана Яремою Оксана врешті приходить до нього («Т и т а р»), то найпестливіші слова, що ними Ярема вітає її, це:

«Одпочинь, моя ти зоре!
Ти з неба злетіла!»
Постлав свитку. Як ясочка,
Усміхнулась, сіла.
— «Сідай же ти коло мене».
Сів та й обнялися.
— «Серце моє, зоре моя,
Де це ти зоріла?»

Це серафічна [23]) риска в еротиці Шевченка, на яку я можу тут тільки натякнути, а яка так тонко зарисовується в чомусь такому ніжному, як напр., розмова цвітів у поемі «Л і л е я», або в такому, як та сцена в поемі «У т о п л е н а», де рибалка, у картині нічної візії, побачивши нагу Ганнусю:

... випливає,
Несе на сорочку
Баговиння зеленого;
Поцілує в очі, —
Та і в воду: **соромиться**
На **гнучкий, дівочий**
На стан **голий** подивиться ...

Отак читаючи з цього погляду уважніше ті поеми, де Шевченко розмальовує кохання, ви побачите, скільки краси є в них саме завдяки подихові того чистого серафічного, зворушливого стихією молитви, як ось у відомій поемі:

І станом гнучим і красою
Пренепорочно — молодою
Старії очі веселю.
Дивлюся іноді, дивлюсь,
І чудно — мов перед святою,
Перед тобою помолюсь.
І жаль мені, старому, стане
Твоєї Божої краси...

І тому так тривожиться поет думкою про те, що та Божа краса завжди наражена на небезпеку з боку брутальної дійсности життя. І він іноді, як ось, напр., у віршику «М а л е н ь к і й М а р'я н і» — воліє бажати їй смерти, **ніж життя** зі знівеченою невинністю серця:

Не цвіти ж, мій цвіте новий,
Нерозвитий цвіте,
Зав'янь тихо, поки твоє
Серце не розбите!

Тому ж така страшна розпука в Яреми, коли він дізнається, що Оксана в руках ляхів, тому і стільки передуховленого ліризму у картині розмови визволеної Оксани з черницею в поемі «Л е б е д и н». А до зорей, як до символу чистого своєю істотою неземного, звертається в «Гайдамаках» навіть і Ґонта, коли після вбивства дітей апострофує їх словами:

Тяжко мені жить!
Тяжко мені плакать! Праведнії зорі!
Сховайтесь за хмару, я вас не займав,
Я дітей зарізав!

Взагалі ж культ зорі — особливо ж ранньої і вечірньої — це в Шевченка властиво культ генія Визвольного і Творчого, і тому так часто згадується в його поемах і майже все в формі молитовної апострофи, повної гарячої вдяки поета («Н е в о л ь н и к»). Вона ж, та свята його зоря, це посередник між ним і Богом, бо часто поет зазначує, що вона, наслухавшись дум його, має все те «тихенько Богові розказати» ... Напр. у заспіві до «К н я ж н и», де після інвокації:

Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою.... —

поет зв'язує з укоханою зорею світ містерій існування як відсвіт неземного в прегарній картині на тлі українського краєвиду:

Розкажи, як за горою
Сонечко сідає,
Як у Дніпра веселочка
Воду позичає,
Як широко сокорина
Віти розпустила...
А над самою водою
Верба похилилась;
Аж по воді розіслала
Зеленії віти,
А на вітах гойдаються
Нехрещені діти.
Як у полі на могилі
Вовкулак ночує,
А сич в лісі та на стрісі
Недолю віщує,
Як сон — трава при долині
Вночі розцвітає...
В про людей... Та нехай їм,
Я їх добрих знаю.
Добре знаю. Зоре моя!
Мій друже єдиний!

І саме в таких, і подібних, картинах у Шевченка я добачую в нього елемент романтики, надиханий подихом неземного, а не в картинах, де

[23]) Про ідею серафізму основніше в моїм реФераті про Федьковича (Відень, 1942 р.). О. Г.

від бачить ради гетьманів «у золоті та сріблі», або козацьких ватажків у преображенні історичної леґенди. Бо всяка справжня романтика — це засвіт, це глибінь містики і тайна неземного [24]).

І тому поет, кілько разів він почуває його подих, так нерадо згадує — людей, а якщо вертається до їх світу, то тільки на те, щоб розкривати його горе і трагіку його змагань.

III.

І в тому одно з найважніших завдань, одна з найбільших труднощів і одна з містерій всякої справді мистецької творчости:

Поєднати сувору правду життєвої дійсности з найвищим ідеалом мистецької краси, з передуховленням її вищого преображення, з божим духом неземного.

Це тут ота, іноді до жорстокости сувора, своїми невідрадними прірвами темна, своїми стражданнями так часто всією нашою істотою потрясаюча правда живої дійсности, неначе молить духа словами творця святого Псалма:

— Окропиши мя іссопом, і очищуся; омиеш мя, і паче снігу убілюся.

І як альхеміcти середновіччя цілими століттями шукати за тайною істоти золота, так мистці всіх народів і всіх часів, від авторів Герметичних книг старовинного Єгипту почінаючи, аж ген до нашої теперішности, шукали, шукають і ще довго шукатимуть за найглибшою суттю ідеалу мистецької краси, за тим божеським іссопом, що очищує од усякого бруду сірої буденщини і омиває біліше снігу.

Але найвищий ідеал мистецької краси — це для туги творців подекуди те, що для нас, людей — небесні зорі.

Тисячоліттями збагають мудрі зорезнавці їх суть, а проте вони, оті святі зорі, за кожен раз, коли глянемо на них — незбагнене чудо і незбагнені ніколи світи . . .

Одне тільки видається при тім розмоленій душі понад усякий сумнів певним і ясним, а саме: думка про те, що до якого часу і середовища і не належали б поодинокі архитвори мистецької краси, то всім їм притаманне щось одно-спільне. Так! Гимни Ріґведи це, чи старовинного Єгипту, молитви Мойсея, чи жаль Єремії, сторінки творів Айсхіля чи Софокля, проеміюм Іванового євангелія чи перші терцини Дантового інферна, святі обличчя Мадонн Рафаеля і Мурілія, чи різьби Мікельанджела або сцени траґедій Шекспіра чи поеми Байрона — всі вони мають одну спільну рису, завдяки якій ви зараз же пізнаєте іскру Божого вогню в них:

Всі вони і все наново, і навіть від тисячоліття до тисячоліття зворушують вас до глибини душі, до блаженного захоплення, до тих солодких, молитовних сліз, що їх так добре знав і їх у Господа молив великий поет України.

---

[24]) Про істоту романтизму взагалі, а в Шевченка зокрема, див. мою розвідку «Баляда в Шевченка» (у Звіті ц. к. Академічної гімназії у Львові за рік 1914). О. Г.

Слово моє, сльози мої,
Раю ти мій раю!

Та ще є одна риса притаманна всім великим архитворам, а саме та їх утаєна, чудово ясновидюча сила, що водночас велить вам розуміти, пізнавати і цінити суть життєвої дійсности, і разом з тим видвигається душею понад усякі теміні, всякі прірви, всякі інферна тієї дійсности ген у далини і вершини, де ваша душа находить і після найжахливіших страхіть — чудову розвагу в едемі Божої Краси, у світі неземного.

Дивлюсь, дивлюся, помолюся:
І горе, горенько моє,
Мов нагодована дитина,
Затихне трохи . . .

Бо наш поет знає гаразд страждання і ту спасенну, все горе осолоджуючу й преображаючу силу святого, творчого слова, благословення небес, якого він стільки разів прохав в Господа найчудовнішими молитвами, рівних яким і в усій літературі світу не знайдете занадто багато:

Благословенная в женах
Святая праведная Мати
Святого Сина на землі.
— — —
Скорбящих радосте! пошли,
Пошли мені святеє слово,
Святої правди голос новий
І слово розумом святим
І оживи і просвіти . . .
— — —
Ридаю,
Молю ридаючи, пошли,
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило . . .

Таких, своїм внутрішнім горінням глибоко вражаючих місць у нашого поета є чи-мало, і саме вони розкривають нам одну з найглибших таїн його творчої краси, а саме той лад, на якій Шевченко поєднує правду дійсности з ідеалом мистецької краси. Бо не цураючись тієї суворої своєю правдою дійсности ніколи, Шевченко всетаки не дає нам тільки картини самої сирої буденщини. Він у дуже рідких випадках є простим натуралістом малюнку, тоді, коли в нього, здебільш і залюбки, проти світу дійсности видвигається світ вищої ідеї чи вищої сфери життя, а проти факту зовнішньої події — її доповнення в сфері найвищого закону, яким є для нього скрізь і всюди, з рідкою в нас послідовністю, закон Господа в розумінні етики Христа.

І коли в сфері буденщини він потрафить бути натуралістом рівня Сальватора Роза або Франческо Гоя, — а на всякий випадок щось далеко могутніше своїми подобами, ніж всякого роду Бічер-Сто — то у сфері світу вищого, світу душі, він повний мистецьких засобів, найкраще в тіснім зв'язку зі стихією неземного. Шевченко тут чудовий лірик і епік, реаліст і серафіст, ніжний почуванням ідеаліст і трагік, тут у нього від вражаючого голосу пророка до зворушливої тонкости Пісні пісень — завжди тільки один крок. І як же то залюбки саме він, автор «Гайдамаків», розмальовує нам тріюмфи животворящої любови во ім'я Христа навіть там, де читач і не споді-

вається того, ось як у поемах «Осика» (Відьма), або «Варнак», а з іншого боку в таких речах, як «Сліпий» (Невольник), або «Петрусь»! З цього погляду воно варто було б розглянути в Шевченка теж психологічну сторінку в його жіночих постатях, тонкостей якої ми ще не вспіли з'ясувати гаразд тому, що шабльон матері-покритки та знасилуваної паном дівчини не дозволював нам поглянути на жінку і жіноцтво в Шевченка уважніше та незалежно від традиційної фразеології на цю тему. Сама поема «Наймичка» повна таких прегарних мистецьких рисок, що тут Шевченко далеко щасливіший в апотеозі земного материнства, яке в постаті Ганни видвигається у сфери серафізму, тоді, як в поемі «Марія» — на мою думку — бачимо, на жаль, щось зовсім протилежне: тут постать Богоматери з вершин Божеського, з престолу неземного, трохи не зовсім сходить на низи земного життя, від тла якого її образ не відрізується в усій своїй ідеальній величі й краси. А це в нашого поета дещо чудує нас тому, що зрештою всі апострофи до Марії в «Кобзарі» належать до його найкоштовніших прикрас, так само, як кожне слово поета про Христа — це молитва і псалом.

Як уже сказано:

Поєднати сувору правду життєвої дійсности з найвищим ідеалом мистецької краси, з передуховленням її вищого преображення, з Божим духом неземного — це одно з найважніших, і водночас найтрудніших, завдань кожного справжнього мистця й кожного красотворця.

А чи наш поет довершує скрізь цього творчого подвигу?

Ну, коли брати до уваги цiложиттєву трагіку його туземної мандрівки, пекло дитинячих років Тараса, а далі дні понижуючого гайдукування в покоях пана Енґельгарта, невеселі дні першої науки в малярів, а вкінці, після т. зв. визволення, десятиліття неволі на засланні, то можна тільки чудуватися тому духовому багатству, тим мистецьким досягненням, що їм ім'я — Тарас Шевченко.

Првада, спромога мистецької розв'язки творчих завдань у нього не скрізь однакова, мистецький рівень досягнення в деяких речах і не став на рівень його творчого генія: Поема «Катерина», з ідеологічного боку, поетом не завершена так само, як не бачиться в неї ще тієї гармонійної епічної структури, що опісля так захоплює читача, напр., у таких шедеврах, як «Наймичка», «Хустина» («Чи то на те Божа воля?»), прекрасна дума про «Сліпого», «Петрусь» з назвичайно цікавим малюнком ґенеральші, або «Марина» з трагічною постаттю геройки цієї поеми та цілий ряд іншого, чого ми ще, на жаль, не змогли показати культурному світові в конгеніяльних перекладах як документи культури і долі України — уярмленої Москвою. Я певний, що в таких перекладах ті Шевченкові Катерини і Лілеї, Лукії і Ганни, Княжни і Марини захопили б европейського читача не менш, ніж Офелії і Десдемони, Юлії і Кармени, і Европа пізнала б, що є і в українській літературі мистецькі подоби, що найменше такіж цікаві, як і Анни Кареніни або Катюші Маслови, чи Достоєвського вуличниці зі словами Євангелія на устах. — Менше, мабуть, подобалися б европейському читачеві такі речі Шевченка, як напр., поема «Іван Гус», не завершена поетом з історичного боку, особливо ж у картинах табору ворожого Гусові. І дещо сумнівним видається мені творчість поета при самім кінці його життя, його зворот до надто вже яскравої еротики («Великомученице кумо!», «Гимн чернечий», «Ликері»). Ми порівняймо з цього погляду лиш щось таке, як бурхливий своїм духом гимн черниць з чудовим місцем у поемі «Лебедин»:

«Я тобою
Пташко, веселюся».
— «А чому ж ти не співаєш?»
— **«Я вже одспівала . . . »**

Але в цілості треба сказати, що лінія розвитку творчого генія поета не переривається до самого кінця його життя, доказом чого є мені з одного боку, як-не-як, така спроба епічного уподібнення, як «Неофіти», а з другого — пізніша редакція поеми «Москалева криниця» (1857). Тут ідея демонізму людської душі, предестинованої до злого — доторкнена поетом між іншим в поемах «Утоплена» та «Титарівна» (1848) — уподібнена в порівнянні з першою редакцією поеми (1847) з усією прозорістю і далеко переконливіше.

Взагалі ж проблема боротьби злого з добрим та залежність людської душі від неземних, добрих і темних, сил, зазначується різними нюансами та варіянтами упродовж усієї творчости Шевченка, але завжди з перевагою душевного нахилу поета в бік морально доброго та Божого суду як найвищої настої для етики людини (тут, напр., дуже цікава концепція трьох душ і трьох воронів у містерії «Великий Льох» або натяк на душевну боротьбу генеральші з дияволом у поемі «Петрусь» та інше). І воно незвичайно знаменне те, що найбільш уживані Шевченком **прикметники** в'яжуться здебільш з поняттям неземного, як визвольного добра душі людини, прикметники такі, як: Божий, святий-найсвятіший, праведний, пренепорочний, чистий, веселий, тихий, новий, вбогий (у значінні простодушний), невинний та інші.

Але до цих питань я вернуся ще в іншій праці.

* *
*

Отак кінчаючи це моє скромне слово про нашого Тараса Шевченка як про одного з найбільших, а проте навіть нам самим ще не зовсім відомих поетів, мені важно зазначити ще раз:

Який же скарб духових і мистецьких цінностей маємо ми в Ньому, тому предивному словом, Кобзареві, що створив нам своєю Божою, духом неземного надиханою піснею де-далі вже ціле століття національної культури, національної ідеології та національної свідомости!

Отже щось що було, є і буде спасенним двигуном, пресвітлою Stella Maris, Мойсеєвим горю-

(Закінчення на стор. 15).

Зиновій Книш

До проблем тривожного майбутнього

3. «А РІДНИЙ КРАЙ НАМ БУДЕ — ЧУЖИНОЮ»?

Якось недавно довелось
Мені заїхати в Україну,
І я, заплакавши, назад
Поїхав знову на чужину.
(Тарас Шевченко).

1.

Політичний еміґрант покидає рідний край з надією туди повернутися, якнайскоріше, при першій сприятливій нагоді. На вигнання іде він під примусом, уважає своїм обов'язком продовжувати боротьбу за ті ідеї, що через них найшовся на чужині. Це стає його великою ціллю в житті, підтримує його на дусі, на силах.

Але роки йдуть. Час лягає тягарем на душу, попеліють мрії, витискає їх тверде життя в найдальші закутини свідомости, чуже оточення, буйне чуже життя стає на місце власного, слабшого. І так, поволі, з повного запалу бійця робиться обиватель, що або зайнятий боротьбою за екзистенцію, або поринає щораз глибше в вирі життя чужої землі, або, як тоді кажуть, «вростає в ґрунт» і «перестає думати по-старокрайовому». Образ рідного краю затирається, щораз більш невиразні контури стають йому перед очима, на концертах українських пісень, на національних святах, при коляді. Вигаслої і спопелілої своєї любови до рідного краю не вміє він передати дітям. Хто слабший — того вглитає в себе чужа земля зовсім. Дехто борониться — в нього роздвоюється душа: часами перемагає емоційний момент — і він тоді думками в Україні, часами в свідомості повністю заволодіє особистий інтерес — і він тоді ногами на «прибраній батьківщині».

Це соціольоґічне незмінне явище, вічний процес асиміляції, що його досі ще ніхто не зумів перемогти.

Більш як хто інший, досвідчила його на собі українська еміґрація: перша велика українська політична еміґрація, мазепинська, більш тридцяти літ невтомно працювала на всіх тоді можливих дипльоматичних засобах. Вона жила не тільки мріями про рідний край, вона мала нагоду вернутися туди в тріюмфі, хоч дуже короткотривалому, але все таки вернулася до влади і тим більшу могла мати надію, що вернеться вдруге. Вона випрацювала для свого краю конституцію, на той час одну з найкращих у світі. Але не минуло одне покоління — як з неї не залишилося нічого. Одні, приваблені амнестією і стомлені безвиглядністю боротьби, вернулися доживати віку в Україні, другі розбрилися по світі і сьогодні тільки вкриті пилом документи европейських архівів відкривають нам сліди їхнього історнування і діяння.

Запорозька Січ перейшла довгу мандрівку на еміґрації: з-над берегів Чорного Моря, під турецькою суверенністю, але в близькому сусідстві з Україною, звідки припливало безнастанно поповнення — на гирла Дунаю; звідти над Дунай у Банаті, під австрійську протекцію; з Банату назад над Чорне Море; звідти остаточно в Україну. Вийшла на еміґрацію, як суцільний осередок військової сили і незалежної української політичної думки, що мусіли податися перед перевагою Півночі. Після одніеї тільки ґенерації — пішла на компроміс, що був замаскованою формою капітуляції. Бо перед нею стояла альтернатива: розплистися в чужому морі, втратити всяке самостійне істнування і політичне значення, або вернутися на рідну землю з надією зберегти рештки свого козацького суспільного ладу.

Військово-політична еміґрація після визвольних змагань 1917—1920 років найшлася в іншій ситуації, ніж давніші. З одної сторони поворот їй був замкнений навіки. Після амнестії 1923 року вернулася більша хвиля еміґрації, між ними багато наукових сил з професорами Михайлом Грушевським, Степаном Рудницьким і Миколою Чайковським на чолі. Скоро вони пропали, їхня доля стала відстрашливим прикладом для інших, а зрештою можність добровільного повороту замкнулася: елемент, що прожив довший час в атмосфері вільного заходу, був небажаний серед советських відносин.

З частиною українського материка, доволі великою, а саме з Галичиною, Волинню, Поліссям, Холмською Землею, Бесарабією, Буковиною, Карпатською Україною — зв'язок був вільний і частий обмін культурними цінностями значний. Еміґрація поповнювалася новими втікачами, що приносили з собою дух змагань батьківщини, люди їздили сюди й туди, на студії, на стрічі, в подорожі. Можна було жити поза межами рідного краю, але так близько нього, що затрачувалася чужість оточення під подихом вітру з рідних піль, з українських гір.

Самий же час еміґрації пробував в очікуванні політичних змін, що були не тільки побожним бажанням кожного еміґранта, але кожної хвилі могли стати найреальнішою дійсністю. Не проминули два десятки літ, ще не всі голови покрилися сивиною, як нова хуртовина звіялася над світом, перевернула Европу догори ногами, але... разом з тим вирвала надію з сердець багатьом, дуже багатьом. Нагло люди пізнали щось, чого не

Поет неземного.

чим Стовпом для нас, народу України, впродовж десятиліть від Його смерти, всіми шляхами мандрівки є майбутнє.

А наші поети, мистці і красотворці пошанують заповіт і спадщину дорогого поета найкраще, коли на своїх прапорах випишуть:

БОГ і НЕЗЕМНЕ!

ждали: що можна було двадцять літ очікувати змін, що зміни прийшли великі, але для українського народу з того нічогісінько не вийшло.

Психольогічні зміни в еміґраційній масі, неначе затримані в свойому бігові через двадцять літ, раптово рушили скорою ходою наздоганяти втрачений час. Відчуженість і віддаленість від краю, безнадійність політичного положення викликали звичайні наслідки: дефетизм у різних своїх відмінах, зневіру, збайдужніння та політичне отупіння, з якого нелегко було й буде вирвати еміґраційну масу навіть і найбільш енергійному та ідейному національному проводові. Мова ґазет, резолюції з'їздів і промови на вічах не віддають повного стану напруги національного горіння. Далеко більш проречиста мова циферних звітів: скільки зложено на національні потреби і яка була кількість жертводавців.

2.

Який під тим оглядом стан нашої політичної еміґрації тепер і які перед нею вигляди?

Еміґрація з визвольних змагань щойно тепер увійшла в свою критичну фазу. Якраз минуло одне покоління, від коли вона вийшла поза межі України. Це час, коли минула молодість, а разом з нею юнацький запал і молодечі мрії. Перед собою тоді людина має мало: вона починає робити рахунок пройденого і тоді або оборониться перед сумнівами, або впаде під їхнім тягарем.

Її число і моральне становище скріпилося припливом еміґрації нової. Відступ часу між ними ще не такий великий, щоб вони були для себе зовсім чужі і незрозумілі, щоб одні на других дивилися, як на людей з іншого світу. Багатьох єднають родинні вузли, спомини спільного довкілля, спільні знайомі. Вправді нераз виростали вони під інакшими суспільними, політичними й економічними впливами, в інакшому вихованні, але в загальному органічний їхній зв'язок безсумнівний і це великий плюс, якого не мала досі українська еміґрація в минулому.

Українська політична еміґрація має перевагу над усіма іншими в тому, що перед нею стоїть велика ціль: вона бореться не за зміну режиму, як еміґрація російська, не за ті чи інші політичні впливи, за ослаблення політичних зв'язків з Москвою, як еміґрація чеська, або румунська чи болгарська: вона бореться за повну політичну незалежність своєї країни і через те в неї повсякчасно перед очима сенс її істнування і свідомість того, що вона еміґрувала не перед українським народом, чи навіть його великою частиною, але перед ворогами українського народу. Тому й має вона цілюще джерело, де вона все реґенерується і звідки черпає свої моральні сили.

Що може подати на свій сенс еміґрація московська, все одне, білоґвардійського чи власовського типу? Звільнення народу від тиранії? Та ж це саме російський нарід експльоатує всі інші в межах совєтського Союза! Її нарід дійшов до небувалої передтим у своїй історії могутности, ніяка царська імперія не досягнула такого блеску, не могла задовольнити національної московської гордости до того ступеня, як це зробили большевики. Яке моральне оправдання перед російським народом має вона? Що несе вона для нього на своїх прапорах? Мобілізуючи світ проти СССР вона тим самим працює для підрізання кореня могутности московської імперії. Це давно зрозуміли ті російські еміґранти, що помимо ненависти до большевицького ладу закликали і закликають російську еміґрацію не йти зо зброєю в руках проти нього. А через те російський еміґрант почувається в дивному стані людини нікому непотрібної, якщо він чесний. Московський нарід його не потребує, він має інших, що ліпше і краще для нього роблять роботу. Чужі його не потребують, бо він не репрезентує московського народа.

Наскільки сильніша під тим оглядом моральна позиція українського політичного еміґранта — відразу впадає ввічі. З ним можуть не рахуватися, можливо, він не потрапить нічого зискати для України від чужого світа, але він для України потрібний, він живе її бажаннями, її потребами, її боротьбою. Духово він нерозривно зв'язаний зо своїм народом і місце його на землі певне, він не є і не буде непотрібним, якщо сам від свого народу та від його боротьби не відстане.

Але разом з тим не можна замикати очей на серіозні недоліки сучасної української еміґрації, що ставлять її в положення до деякої міри гірше, як давніше.

Велика частина еміґрації найшлася поза межами рідного краю не з власної волі, на знак протесту проти поневолення України, або зберігаючи своє життя для дальшої праці і боротьби. Набрило сюди дуже багато зовсім випадкового елементу. Кінець війни застав у Німеччині чималу кількість людей, що виїхали туди на примусові роботи. Відомо, що нераз це відбувалося так, що на село накладали континґент, скільки мусить дати робітників. І село рятувалося так, що видавало з себе елемент найменше бажаний, негосподарський. Цей то елемент у великій мірі творив «революційні кадри» по таборах переміщених осіб і був тими «масами», що давали «мандат» короткотривалому бандерівському володінню в таборах.

Не можна теж забувати про безсумнівний факт, що разом з тим на еміґрацію посунула хмара спекулянтів і зараз же з першого дня закінчення війни з замилуванням та з успіхом свої спекулянтські практики продовжувала в еміґраційному житті і старалася їх перекинути на країни свого нового поселення.

Але найважнішим фактором послаблення потенційних спроможностей діяння української політичної еміґрації — це її розпорошення і віддалення від рідного краю. Після першої світової війни величезна більшість військової еміґрації гуртувалася в ось таких країнах: Чехословаччина, Франція, Бельгія, Німеччина, корінна Польща. Звідти до України — рукою подати. А тепер, коли зникло марево репатріяції, що більше двох років зганяла сон з очей більшости нової еміґрації і коли почалося її розселення по світі, вона найшлася перед конечністю виїздити в такі країни, як Канада, Злучені Держави Північної Америки, Венезуеля, Арґентина та Австралія. Осідає там

на величезних просторах, часто без тіснішого зв'язку з собою. Несе з собою не тільки самі неґативи, як ось політичне чи релігійне розбиття, але й позитивні цінноці, як організаційний хист, любов до українського слова, турботу за молоде покоління. Вправді в деяких країнах застає давно осілих українців, але вони вже перестали себе уважати еміґрацією, правдива батьківщина відійшла в них у тінь перед «прибраною», своїми життєвими інтересами вони так тісно пов'язані з країнами нового поселення, що їхній життєвий шлях не йде рівнобіжно з тим, що ним ступає український політичний еміґрант.

Ми ще не усвідомили собі повністю того, що значить для політичної еміґрації фактор віддалі. Французька приповідка каже: «далеко очі — далеко серця». Ця сумна правда ще більш яскраво виявляє себе в житті політичному, як у житті особистому. З перспективи сьоми тисяч кільометрів рідний край виглядає не так, як ми його бачили і відчували в Европі. Його страшна доля блідне в красках супроти американського добробуту, що його оглядаємо кожного дня. І тут починається трагедія завмирання еміґрації, поступнeвого відчужування її від власного народу: вона зависне на деякий час у повітрі, бо від рідного краю відбігла далеко, а з новим краєм психольоґічно ще не зовсім злялася. Аж наступне покоління робить цей останній крок і переступає межу, що ділить еміґрацію від нового життя.

3.

Невже ж нема для нас виходу в такому положенні, невже ж мусимо піти неодмінно тим самим шляхом, що йшли еміґрації попередні, свої чи чужі? Невже ж відійдемо так само в забуття, з жалем або з байдужністю в серці?

Відповіди на те певної ніхто дати не може, тим менше можемо це зробити ми самі, учасники того суспільного процесу. Але ми можемо багато зробити, щоб цей процес опізнити, щоб зберегти себе якнайдовше в стані духової опозиції процесові еміґрантщення, в стані якнайдовшої духової мобілізації, в стані готовости піти за покликом рідного краю.

Перш усього, правдоподібно нашій еміґрації не прийдеться так довго ждати на політичні зміни, як це було давніше. По друге, ми можемо себе манити ілюзіями, що наш сподіваний поворот, якщо взагалі наступить, відбуватиметься далеко не за таких самих умовин, як це було в 1941—1942 роках. Отже фактор часу в нас покищо не буде відігравати такої нищівної ролі, як у попередніх еміґраціях. Та чи ми потрапимо цю перевагу використати, чи підготовлятимемо себе до повороту? Це мало, що ми горлаємо про нашу любов до України, про посвяту для неї і потребу боротьби та праці для неї, це мало, що ми собі важну ролю приписуємо і думаємо, що Україна без нас не обійдеться. Навіть уряди для неї творимо і міністрів напоготівлі тримаємо. Шевченко неменш за найбільших теперішніх патріотів любив Україну, а побувши від неї здалеку довгі роки, коли прийшла вимріяна хвиля — він «заплакавши, назад поїхав на чужину». Олена Теліга віщим серцем поетки передчувала тяжку душевну боротьбу, заки еміґрант з'єднається назад з своїм народом. Даремно було б думати нам, що вистане одного дня спакувати свої клунки, сісти на пароплав і за два тижні продовжувати в Україні те саме життя, що його ми залишили перед 10 роками.

Переборовши фактор часу, чи мавши щасливіші обставини в обороні перед його розкладовим діянням, ми стаємо віч-на-віч з другим, неменш страшним, фактором психічного еміґрантщення, — з фактором простору. Величезних зусиль мусимо докласти, щоб Україна не зникла з центру нашого заінтересування. Але що робимо в тому напрямі ми, що вважаємо себе передовиками і наш націоналістичний рух ставимо за зразок до наслідування?

Наші часописи мусять бути переповнені вістками з України. Вістками про її щоденне життя-буття, про будову нової електрівні в Одесі, нового ґазопроводу в Дрогобичі, фабрики сірників на Поліссі, про вислід жнив у Вінницькому районі, про кількість тракторів полтавської области, про свиноматки і колгоспні гаразди. Бо це життя України, сьогодні чужої — а завтра нашої. Сьогодні вона працює без нас, але завтра може будемо там працювати ми, і що ми знатимемо про її життя, до чого і кому ми будемо потрібні? Скажуть: «адже ви робите большевикам пропаґанду, ви розказуєте про успіхи соціялістичного будівництва, як наслідок це буде мати задоволення тамошнім станом і розуміння, що відпадає нам потреба до боротьби за його зміну!» Тільки нерозум і короткозорість може таке диктувати. Та це ж жива Україна! Добра вона, чи зла, але мусимо її знати і любити такою, якою вона є, бо це вона, «матка наша, отчизна українська». В той спосіб еміґрантська маса, що має перед своїми очима кожного дня Чікаґо, Торонто і Буенос Айрес, не сміє і не може забувати, що на світі є ще Київ, Харків, Одеса і Львів. Що крім фабричних димарів Пенсильвенії є такі ж самі в українському Донбасі, що крім прерій і пампасів є теж українські степи.

Героїзмом живуть одиниці. Маса запалюється ним, спалахне на момент — і погасне, вернувшися до щоденного життя, а воно в своїй монотонії — вічне і сильне. Ми ж мусимо його бачити таким, яким воно справді розгортається в Україні. І ми, вернувшися в Україну, станемо не перед підпільниками та упістами, а серед мільйонів щоденних людей, яких не будемо розуміти. І рідний край нам стане чужиною

Чи слухаємо ми радієвих авдицій з України? Чи передаємо їх у часописах, у спеціяльних виданнях? Скаже знову хтось: «та це ж аґітка, казьонщина, призначена, щоб туманити народ, замотиличити його випарами большевицької пропаґанди!» Нехай і так! Але в тій атмосфері живе наш нарід без можности слова протесту і вільної критики, а мусить зберігати свою душу і мовчати. І чи ж ми не повинні того знати, що втовкають йому в голову аґітпропи, чим **мусить** він дихати кожного дня?

Не читаємо совєтських видань. Їх і нелегко дістати. Одначе все таки дістати можна, не все, чого б ми бажали, але краще те, як нічого. Поза партійними шорами проб'ється тут і там непокірний дух людини, ґеній українського півдня, що шукає розмаху в напрямі, де може його виказати. Коли в передмові до видання творів Шевченка читаємо, що «всі, що хотіли з Шевченка зробити фашиста — ліквідіровані», то ми з того знаємо, що були люди і напевно і є, що не хочуть у Шевченкові бачити наймита большевицької пропаґанди і їх за те «ліквідірують». Коли читаємо насміхи Остапа Вишні з української еміґрації, яка пише ноти до можних цього світу, закладає комітети і ради та сипле клевети на вільний радянський союз, то чи не прийде нам на думку, що може це одинокий спосіб подати українцеві в совдепії вістку про те, що українська еміґрація живе й діє, що вона почувається в єдності зо своїм народом і доступними собі способами інформує світ про його долю?

Ось так почерез тисячі кільометрів простору снується нитка духового зв'язку з Україною, заінтересування її щоденними справами. Герметично закриті кордони не позволяють на відвідини, стрічі, цензура не перепустить зайвого слова, страх скував людям уста і відбирає охоту в'язатися з нами. Тому мусимо виявляти ініціятиву від себе. І таке переставлення широких кругів політичної еміґрації на рейки більшого заінтересування **усім, без вийнятку всім тим,** що діється в рідному краю, безмірно важніше від того, чи раз на рік продереться крізь Карпатські гори відважний юнак-підпільник і принесе вістку з України.

Якщо ми допустимо до того, що зайдемо не тільки економічними інтересами, але й емоціями нашими загрузнемо в позаукраїнському світі — пропащі ми на віки для свого народу. Попадаємо таким робом в духову неволю, тим більш небезпечну, що добровільну, і з неї не виведе нас ніякий Мойсей. Перед 5,000 літ вирвав Мойсей синів Ізраїля з землі єгипетської, з дому неволі, і вивів їх у землю власну, землю обітовану. Але чи хотіли того вони?

> «І мовили чому сини Ізрайлеві: лучше нам було помірати в землі єгипетській, як сидимо було круг казана з м'ясивом, як їмо хліба досхочу. Бо вивів ти нас у пустиню, щоб голодом поморити всю громаду».

Чи ж не так само говоритимемо ми самі, сини України, коли прийдеться нам забути про «гавзи», «кари» і «бизнеси» заради «матки нашої, отчизни української»?

Нехай же ж вічно стоїть перед нами закон землі української, наказ крови української: де б ми не були, що б ми не робили, очі наші в її сторону будуть спрямовані, серце наше її ритмом битися буде, бо серце її — це серце наше, бо кров її — це кров наша, бо нарід її — це ми також. Тільки тоді

Заметемо вогнем любови межі
Перейдемо у брід бурхливі води,
Щоб взяти певно все, що нам належить
І злитись знову зо своїм народом.
(Олена Теліга: Поворот).

Кому доля дала те щастя і хто доступив тієї чести, щоб у націоналістичному українському русі поруч тисячів друзів своїх ступати — той не може з уваги своєї спустити небезпеки, щоб — рідний край не став нам чужиною. Ця небезпека тому велика, що вона чаїться в нас, у наших душах. Там мусить плекатися резистанс супроти всього, що чуже і що віддалює нас від України. Цей комплекс гордости, що через нього Данило-Паломник в Єрусалимі за самозрозуміле приймав, що в ньому всі знають «ігумена руського», що казав Іванові в Парижі говорити «таки, брате, краща Коломия» — перетривав в народі українському тисячі літ у страшній боротьбі з почуттям меншвартости, і не загинув. Він мусить віднайтися і в тій частині народу, що її доля кинула на вигнання, і помогти їй витривати в пошані і в прив'язанні до свого рідного, до «матки нашої, отчизни української».

С. Ю. Пр.

Економіка України і важніші соціяльні питання

1.

У еміґраційній пресі післявоєнного періоду закорінився поганий звичай, згідно якого деяким справам присвячується куди більше місця та уваги як вони на це заслуговують, а з другої сторони поминається висвітлення таких питань і проблем, які корінним образом можуть вплинути на характер наших визвольних змагань і відограють безперечно основну ролю у житті народу та держави. Однією з таких проблем є проблема промисловости України. В кожному нрояві щоденного життя ми переконуємось про те, як нерозривно є зв'язаний стан промисловости даної країни із її могутністю, її значенням взагалі. Якщо мова про воєнні часи, тоді зараз вже мабуть д ля кожного є ясно, що роля належного вивінування армії набрала сьогодні рішального голосу. Але вже багато менша частина загалу орієнтується, що атомна зброя, безпропелерні швидкісні літаки, ракети, радарові апарати — це тільки функція високо розвитої промисловости, це функція наявности висококваліфікованих заводських робітників та працівників науково-дослідних інститутів, які можуть існувати тільки на базі промисловости. Від цієї ж промисловости залежить у прямій лінії не тільки наявність згаданих вгорі модерних видів озброєння, але також і в першу чергу звичайне вивінування армії, як от автомашини, літаки, танки, гармати, різні види пальної зброї, амуніція, а дальше самий одяг і прохарчування. Коли підкреслюємо рішальну роль модерного озброєння у теперішній війні, то це ще не значить, що людина затратила своє значення. Але зараз потрібно до досягнення перемоги не звичайне «гарматне м'ясо» піхотинці, чи кіннотчики, але куди більше люди, які думають обслуговувати складні воєнні машини, — отже шофери, летуни, техніки, механіки, електротехніки, взагалі **технічно кваліфіковані сили,** якими розпоряджати є в стані знову тільки країна із потужною та різноманітною промисловістю. Така роля промисловости у майбутніх збройних конфліктах. Але не треба забувати— що дійсну могутність та значення здобувають народи якраз у мирному періоді, в періоді творчої праці. Могутність країни в мирний час—це функція загального добробуту населення цієї країни, це функція поступу (прогресу) даного народу в усіх ділянках життя. Думаю, що було б зовсім лишнім доказувати, наскільки ці фактори залежать у теперішніх умовинах від розвитку передової промисловости. Хотілобися тут тільки ще підкреслити, що навіть країни з пребагатим сільським господарством, якщо в них рівночасно немає належної великої промисловости, переробки отих сільськогосподарських продуктів, не можуть рахувати під сьогочасну пору не то що на панівне, але взагалі на жодне значніше місце посеред других країн. Ці слова присв'ячую особливо тим нашим землякам, які як ніяк не можуть погодитися із фактом індустріялізації нашої батьківщини поздовж останніх десятиріч, які недоцінюють конечну потребу дальшого росту цієї індустріялізації, які в Україні бачать, так як ще до 1918 р., тільки пшеничні лани, на багацтво цих ланів рахують і . . . можуть перерахуватись.

Щоби ж ми не «перерахувались» треба неодмінно і повседенно з'ясувати нашому загалові важливість питання нашої промисловости, і кожний крок у цьому напрямку треба повітати, як позитивне явище. На жаль, на еміґрації таких кроків дуже обмаль, не дивлячись на те, що з 1943 р. до зараз, тобто до 1951 р. минуло майже повних 8 років.

У нечисленних нарисах, які доводилось читати, автори, спираючись на деяких цифрових даних, одержують ясний статистичний висновок відносно жорстокої експлуатації промисловости України Москвою. Жаль тільки, що більшість авторів поперестає на числових даних 1935 р., а що найбільше 1939 р. і не заключає новіших статистичних даних. Це між іншим одна із найчастіших болячок більшости еміґраційних економічних нарисів. А чейже треба памятати, що економічна ситуація СССР, беручи під увагу безоглядні експерименти Політбюра та Держпляну СССР, зміняється дуже помітно, і нам слід усе розглядати по можливості найсвіжішу, останню ситуацію. Бо тільки у випадку, коли спіратимемося на **теперішності,** на сьогодні актуальних питаннях, не залишаться наші пляни й проєкти на папері, але буде нам дано можливість їх дійсної реалізації. Так, наприклад, із зіставлення вартости продукції великої промисловости України наведеного в одній статті [1]) бачимо як вона виросла від 2,9 мільярдів крб. [2]) у 1927/28 р. до 11,5 мільярдів крб. у 1935 р. Але якби автор залучив до зіставлення дані 1937 чи 1940 р. тодіб ми побачили, що продукція підскочила до 16,1 мільярдів крб. зглядно 22,3 мільярдів крб. Значить темпи росту продукції в останніх роках збільшились. Рівночасно аналіз совєтських п'ятирічок показує, що інвестиції третьої, а особливо останньої, четвертої п'ятирічки реалізуються все більше й більше в уральських, сибірських та середньоазійських індустріяльних центрах, а не в Україні, отже темпи зросту основного капіталу української промисловости повільнішають.

На протязі 8 років з 1927 до 1935 р. розрив між інвестиціями в основний капітал і продукцією засобів виробництва промисловости України виносить 32 мільярди крб. На підставі новіших даних приблизно цих же самих 32 мільярдів крб. розриву «досягнено» в періоді 1935—1939 рр. в наполовину коротшому часі, в 4-ох роках, отже іншим словом експлуатація промисловости України Москвою з 1935 р. до 1940 р. посилилась,

[1]) М. Ол—ич: «Проблеми промисловости України та соціяльні питання. «Визвольна політика». Ч. 1., 1948 р.
[2]) У незмінних цінах 1926/27 р.

виросла більше як вдвоє разів. В наступстві вище згаданої аналізи ми доходимо до висновку, що з України вивозилось у Росію все більше й більше засобів виробництва, яких не освоюється в економіці промисловости України, і, підчас коли цей примусовий «експорт» виносив у 1927—1935 рр. пересічно біля 65% всієї української продукції засобів виробництва, тоді в 1935—1941 рр. він досяг величини не меньшої за 75%. До того ж самого результату ми можемо дійти за допомогою аналізи матеріяльного балянсу (сировина, півфабрикати й машини) московського (т. зв. центрального) індустріяльного округу та промисловости Білорусі, Сталінграду й Ростова.

Структура, а **передусім обсяг** продукції засобів виробництва в УССР є антинаціональним методом **колоніяльного** визиску України. Але не тільки сучасний видобуток вугілля є хижацький та виснажуючим природні ресурси. — Це ж саме відноситься до залізної руди, манганової (марганцевої) руди, боктисів, лісу [3]), взагалі всіх геологічних багацтв України та її різних баз сировини. Тому ясно, що потреби України вимагатимуть якнайшвидшої зміни методів праці та характеру виробництва нашої промисловости. Треба буде розбудувати обробку промисловости на базі нашої сировини, але не мусітимемо попереставати на існуючому рівні видобутку цієї сировини, тільки можна буде з бігом часу та ростом різних галузів промисловости, яких до зараз завдяки «втручанні» Москви в нас узагалі немає, пробувати підвищити навіть цей рівень. Чейже тоді йтиме вартостевий розрив між інвестиціями в основний капітал народнього господарства України, а продукцією засобів виробництва не в бездонний карман Москви, але на наші національні потреби. Кромі цього, цей розрив не буде вже мати тоді вартості 65% чи 75% всієї продукції, тільки значно менше, бо ж інвестиції в народнє господарство виростуть у багато разів. У 1941—44 р. перекотилась крізь наші землі жорстока війна, яка нанесла нашій промисловості і господарству взагалі жахливих утрат. Щоби поставити цю промисловість у стан, здібний заспокоїти **всеціло** тільки **наші власні** потреби, треба буде величезних вкладів капіталу. Розрахунок, згідно якого поширення виробничого потенціялу нашої промисловости виростатиме вдвічі за чотири-п'ять років (так, як це було до зараз, а докладніше до 1941 р.), не буде мабуть дійсний у будуччині (хиба що ми самі в нашій державі будемо цілево до цього прямувати). Про конечність побудови зовсім нових галузів промисловости було вже вгорі згадано, треба чейже пам'ятати, що побудова тільки однієї **військової промисловости** поведе за собою великі кошти, які треба буде стягнути із прибутків інших, уже існуючих промисловостів. На Україні зараз існують тільки допоміжні військові заводи, яких відбудова в четвертій п'ятирічці відбувається штучно припізненими темпами, а про будову нових заводів цієї ділянки в Україні й мови зараз немає. Не мусимо бути мілітаристами, але важно повірити, щоби тих декілька існуючих військових заводів Харкова, Ворошиловграду чи Краматорська могли бути запорокую не то, що могутності, але принайменше престижу нашої оновленої держави. Тут ще далі можемо сміло зарискувати твердженням, що побудова відповідної, модерної, однієї тільки літакобудівельної чи автомобільної промисловистів забере найменше добрих п'ять років, а щож тоді говорити про хімічну, електротехнічну, оптичну промисловости, яких брак так боляче відчуває зараз Україна, а їхня дальша недостача буде гальмувати розвиток усіх галузів промисловости взагалі.

Уважаємо отже, що хоча б уже тільки з вище згаданих причин дещо рано пропонувати зараз зменшення продукції засобів виробництва чи скоротити (хочби тільки й тимчасово) видобуток вугілля в Україні, бо тільки на базі цієї ділянки господарства, (а не слабо розвинутої і занедбаної промисловости виробів споживання) можна буде в початковому періоді прелімінувати кошти на нові конче потрібні інвестиції. А що ж щойно говорити про належний розвиток української продукції засобів споживання, який би врешті решт заспокоїв пекучі потреби сорок-мільйонового населення України, при чому слід замітити, що тут треба буде дбати не тільки про заспокоєння біжучих потреб населення, але навідмінно треба буде також **надоложити ті величезні занедбання,** яких допустилась в Україні протягом довгих десятиріч совєтська окупаційна економічна політика. Треба далі взяти на увагу, що, яка б Україна багата не була, нам треба буде ввозити, імпортувати ряд сирівців, а то й готових виробів, яких ми не матимемо; з них найважливіші це — ґума, нафта, бавовна та рідкісні металі. Долучаться до цього ще й деякі харчові продукти, зокрема південного походження, як какао, чай, кава, південні овочі, яких спожиття виросло в Україні в порівнянні з дореволюційним періодом на багато разів по причині спонтанного росту міського населення.

Із усіх цих, вище згаданих, оглядів — надмір продукції засобів виробництва в Україні, який зараз загарбує Москва, повинен існувати, коли не рости й надалі, і він являтиме собою стрижінь нашого експорту. Питання країн, до яких ми мали би спрямувати цей експорт, незвичайно цікаве, але по своїй суті належить уже до чисто торговельних проблем. Проте добре буде при нагоді замітити, що ледви чи зможуть увійти в гру під тим оглядом такі країни як Німеччина, Італія, Франція чи Чехія, бо вони схотять нав'язати Україні респект у постаті готових виробів, які ми самі зможемо виробляти в довільних кількостях. Питання наших майбутніх зв'язків (торговельних) із ЗДА та Великою Брітанією треба основно вивчити. Запотребування ринків Білорусі, Польщі, Румунії, Туреччини, Кавказу та Прибалтійських держав не буде аж таке мале, як про те загально думаємо і щоправда кожна із цих країн

[3]) Нищення лісу, зокрема Карпатських лісів досягло у післявоєнних роках нечуваного насилення. Москва винищила вже в 30 роках майже повністю лісостеп в осередніх і східніх областях України. В Дібровень після 1945 р. до Карпатських лісів, вона робить із ними це саме, узалежнюючи там самим Україну він своїх північних та азійських лісових ресурсів. А тим часом вугільні та залізні шахти України та будівництво взагалі вимагають величезних кількостів дерева, яких уже зараз наші ліси не в силі покрити.

зокрема ані не може рівнятись із сучасним ненажерливим «ринком» Москви, ані всі вони разом узяті можуть становити поважну ролю в українському експорті, а тим більше в експорті засобів виробництва, зокрема докладніше вугільної, сталевиробної та машино-будівельні промисловостів. Економічна структура Єгипту, Ірану, Іраку та інших країн Близького Сходу, чи навіть Індії, відповідає добре нашим експортовим можливостям також реекспорт цих країн в Україну приніс би нам у великій більшості випадків якраз нам конче потрібну сировину чи товари! Єгипет це високоякісна бавовна! Іран, Ірак — нафта; Індія — рідкісні металі, неодмінно потрібні до виробництва модерних стопових сталів. Крім цього всі ті споживачі, а насамперед Індії та Єгипет,належать по кількості свого населення, простору та перспективам розвою до дуже поважних великих відборців. Але при нав'язанні торговельних взаємин із цими країнами треба буде лічитися із однією дуже великою перешкодою, про яку часто призабувається, а саме, що всі згадані країни лежать у сфері (полі) дуже сильного діяння англо-саксонських держав, які чейже не так швидко погодяться на наявність ще одного **конкурента.** Існує велика правдоподібність, що взаміну за відступлення деякої частини ринків оті держави зажадають різних уступок та концесій з боку України. Але на такі концесії ми можемо дозволити собі **добровільно** і великодушно тільки у відношенні до наших **менших, слабіших** сусідів, тільки тоді ці уступки не будуть для нас загрозливі. Кожна ж концесія на користь **потужнішого,** чи хочаб рівно міцного сусіда буває звичайно вимушена (тоді кажеться, що обставини, чи пак «практичний» розрахунок нас до цього заставляє) і являє собою перший крок до захитання, а то і втрати **дійсної** незалежності. Мусимо все памятати, що **політична самостійність не звязана нерозривно із економічною незалежністю є тільки карикатурою самостійности.**

Якщо ж мова про експорт продукції засобів виробництва тоді Україна матиме ще одну прегарну можливість, а саме в напрямку Сибіру та середньо-азійських країн. У мойому начерку «Україна та питання Сибіру»[4]) я з'ясував та обґрунтував наявність засвоєння Україною деяких частин Сибіру. Наполеглива важка праця мільйонів українських переселенців, як добровільних з часів до революції, так і примусових з страшного періоду 1928—1949 рр. дає нам законне, моральне право на це засвоєння; — мало цього — це наш святий обов'язок не занапастити та прогайнувати результати трудів і змагань мільйонів наших земляків, не дати, що б нами й надалі покористовувались тільки чужинці. Сибірські території будуть для нас не колонією, але стануть невід'ємною частиною материка — України, бо ж ми не закабалюватимемо жодних країн чи народів, але обіймемо в посідання землі, чи вже сьогодні заселені в переважаючої більшості українським елементом, чи зовсім незаселені. Мирна розбудова отих сибірських територій та прекрасне майбутнє, яке лежить узагалі перед Сибіром, дадуть нашій промисловості не то, що знаменитий ринок збуту, але й могутній поштовх до її дальшого росту, і являтимуться основним чинником **економічної рівноваги** господарства України. Дуже поважну ролю в цій рівновазі відограватимуть безперечно також середньоазійські республіки (Казахстан, Узбекістан, Таджикістан. Туркменістан)[5]). Ці республіки визначаються найкращим стратегічним положенням у цілому теперішньому СССР, і це є причиною, що в рямках останніх совєтських п'ятирічок (третя 1937—42, четверта 1946—50) розбудовується дуже інтенсивно якраз в цих країнах нові великі гірничо-індустріяльні центри. Не підлягає жодному сумнівові, що після здобуття самостійности цими республіками — оті центри, як і взагалі ціле народне господарство, зазнають ще більшого розвою, і нам треба буде спрямувати всі зусилля на те, щоби досягти гармонійної економічної співпраці між різними ділянками господарства, а в першу чергу промисловости, України та середньоазійських республік.

Наш **торговельний зв'язок із Росією** буде також актуальним. Ясно, що ми могли б обійти цей зв'язок без великої шкоди для нас, і **осмішують** себе деякі російські публіцисти, які підлабузнюючись українцям, намагаються доказати, що такого «доброго» й «широкого» ринку як у Росії Україна для надміру своєї продукції ніде не знайде. Цікаво тут відмітити, що цей атут витягують вони, щоб переконати нас про «потребу» федерації з Росією, як бачимо отже після повнісного збанкротування та компромітації атуту впливу російської «культури» чи так взагалі «опіки й допомоги великого братнього народу» переключаються як праві так і ліві російські політики на аргументацію за допомогою економічних факторів. Це є однією із причин, що ми також повинні присвячувати все більше уваги господарським проблемам України. Вертаючи до наших будучих експортових взаємин із Росією, ми будемо могти зажадати за наші постави заплату або в золоті, якого Москва накопичила дуже багато, експлуатуючи з усіх сил уральські та сибірські родовища, або в сировині, яка нам саме буде потрібна. Напр., уже сьогодні можна сказати, що дерево, деякі рідкісні металі, а навіть нафту буде можна достати з Росії куди **дешевше** як з інших країн, хоча б по причині на багато нижчих коштів транспорту. Якби ці взаємини не уложилися у майбутньому, все Росії залежатиме більше на імпорті з України як Україні на експорті до Росії, це обумовляє різна економічна структура однієї та другої країни. Це добре розуміє Москва і тому намагається якмога найдальше продовжити останні дні свойого панування в Україні.

Хотілобись ще під кієць цих розважань частинно комерційного характеру завважити, що коли мова про питання реекспорту чи заплати за українські експорти, тоді ми не мусітимемо все настоювати на тому, що б ця заплата відбувалась

---

[4]) Гл. журнал «Орлик», ч. 3 і 4 1948 р.

[5]) Гл. стаття на ту тему в «Українському Слові», Париж 1948.

в натурі. Таку вимогу є змушені звичайно ставити більше вбогі держави, які негайно потребують іншої життєвої потрібної сировини чи товарів. Пребагата Україна може собі дозволити також прийняти в заплату за свій експорт гроші (або в постаті валюти, або в золоті). Із евентуального надміру припливаючих сум можна створити золоті резерви державного майна, які скріпляють вартість грошевих емісій та все можуть пригодитися. Намагання тоталітарних режимів в Італії та Німеччині, в останніх роках, підтягнути до ранґу державної резерви т. зв. капітал людської праці чи скажімо сталі були мабуть передчасні і закінчились певним неуспіхом. Цей неуспіх грозить усім таким спробам принаймні так довго, як довго існуватиме **переважаюче** окруження, якого резерви спіратимуться на традиційних припасах золота чи інших рідкісних металів. Замінити цю систему є встані тільки добровільна згода великої більшости держав, або ще більше — глибоке перевиховання закорінених поглядів всього населення цих держав.

Щодо потреби змін в географічному розміщенні промисловости в Україні, то основною вимогою є **децентралізація** промисловости. Це завдання не буде надто важко перевести в діло тому, що в нових районах можна буде розбудувати нові, до зараз або неіснуючі, або слабо заступлені ділянки промисловости, як — ґумова, автомобільна, текстильна, шкіряна, металовиробів ужитку, деревообробка, електротехнічна, прецизних та вимірних приладів. Дуже допомічним чинником у виконанні цього завдання буде якмога повнісне використання енергетичних джерел України, зокрема ресурсів водної енергії. Промисловість сталевиробну, важкого машинобудування та хімічну, як надто міцно зв'язані із сировинними базами, мусітимемо залишити в більшості у східних областях. Це також зовсім ясно, що децентралізація не мусить іти аж так далеко, щоби питома вага валової продукції, напр., Вінницької області досягла величини ваги Дніпропетровської чи Ворошиловградської областей. Це не пошкодить, якщо в Україні залишаємо деякі райони більше виразного сісько-господарського характеру. На прикладі таких міцно й досить рівномірно індустріялізованих країн як Англія, Німеччина чи Франція бачимо, що отака індустріялізація усіх без вийнятку областей потягла за собою **занепад сільського господарства.** Добре ще знати, що така Франція та Німеччина належить до держав дуже багатих під сільсько-господарським оглядом, а всеж таки, не зважаючи на те, харчова ситуація їхнього населення є дуже скрутна, і вони є залежні **в дуже сильній мірі** від імпорту чужої продукції, від чужих передумов. Хиба найкраще бачимо це на прикладі сьогоднішньої Франції, країни рільночо багатої, та ще й до того із багатими колоніями, яка мимо того всього п о п а л а завдяки немудрій економічній політиці в залежність від чужого капіталу, і ця залежність звязує її не тільки економічно. А якраз один із глибоких коренів цієї залежности лежить у прояві втечі французького селянина із села до міста, до промисловости. Нам треба буде вистерігатися за всяку ціну виникнення такої ситуації. Крім того треба памятати, що село являється найкращим резервуаром здорового, національного елементу, підчас коли місто, як пряме наступство індустріялізації, дає безперечно більше кваліфікований, але зате менше здоровий і слабкіший приріст цього елементу. Не дивлячись на спонтанний ріст українських міст в останньому чверть сторіччу та на перекір процесові жорстокого нищення українського села непослідовною колективізацією та передусім злосливими примусовими переселеннями, Україна є ще дуже далека від небезпеки вичерпання сил села, проте добре буде в майбутньому всеж таки вистерігатися надто рівномірної індустріялізації усіх без винятку районів України. Згадані застереження в нічому не зменшують конечної вимоги **дальшого зміцнення індустріялізації України,** яка являтиме собою в теперішній констеляції практично діючих світових сил одну із найкращих запорук могутности нашої оновленої Держави і запоруку стабілізації відносин на Сході Европи.

(Продовження буде).

Мих. Ситник

ЗИМА

Обсіли моє вікно
Снігу метелики білі
І земля вже полотно
Натягла на мертве тіло.

Як плями крови густі —
Ген, снігурі на парканах,
Чиїсь сліди і путі,
Мов незагоєні рани.

І на похорон землі
Виходить навшпиньках тиша...
Таємні землі жалі
Серце моє колише.

Алеж **це вплив не так південно-західного на-**

В. Чапленко

Діялектна основа української літературної мови

(Закінчення).

II.

В українській народній мові є позадіялектні риси, себто риси, властиві всім (або майже всім) наріччям української мови. Це передусім спільнослов'янські первні української мови взагалі (їх найбільше в лексиці: я, іти, жити, земля, добрий), далі — спільносхідньо-слов'янські (повноголос; О з Е на початку слова: озеро; Ч з КТ, ТЈ: ніч, свічка; Ж з ДЈ (межа), і нарешті спільноукраїнські, що, з одного боку, в'яжуть (разом із спільнослов'янськими та спільносхідньо-слов'янськими явищами) її наріччя та говори в одно більше ціле, а з другого — творять її окремішність супроти інших слов'янських мов. Цих останніх рис теж небагато. Це: твердість проголосних перед Е і І (тепер И: день, сила); дзвінко-протиснений гортанний звук Г (гомін); О з Е всередині слова незалежно від наголосу після шелесних та Ј перед складами з А, О, У, И (з Ы) й перед твердими приголосними (жонатий, пшоно, ошийок, черний); тверді губні Б, П, В, М (і Ф); дзвінкі африкати ДЖ, ДЗ (в окремих словах); чергування Г, К, Х — З, Ц, С у відмінкових формах іменника; зберігання кличної форми; стягнені членні форми прикметників (добра, добре); наросток — ЩЈ (ліноці); давноминулий час у дієслові; узгодження вищого й найвищого ступенів порівняння з керівним членом словосполуки; безособові звороти типу «козаченька вбито»; деякі керування дієслів, як от «зазнати чого»; «навчитись чого», «дякувати кому» тощо.

З цього переліку видно, як мало насправді загальноукраїнських рис. До них, як бачимо, не належать навіть такі яскраві явища, як І з давніх О й Е в закритому складі (кінь, осінь) та І з Ѣ (світ), незалежні від наголосу, бож цих рис немає в північному наріччі з його переходовою смугою, а також у деяких карпатських говорах південно-західнього наріччя [1]).

Та попри це оті загальні, спільноукраїнські риси таки **творять загальну («органічну») основу української мови в усіх її історичних внутрішньо- й зовнішньолінґвістичних виявах. На цій основі зародилося усвідомлення її як окремої, самостійної одиниці серед інших слов'янських мов, а також виникла ідея однієї спільної для всіх українців літературної мови.**

Проте ця літературна мова була створена, як це сконстатовано вище, не на цій загальноукраїнській основі, а на основі одного наріччя — південно-східнього, решта ж наріччів та говорів української наводної мови відбилися в ній тільки частково. Про те, як це склалося історично, була мова в попередньому розділі, тут же треба конкретніше визначити питому вагу різних наріччів у цій мові. Але, говорячи про це, треба мати на увазі **сучасну в вузькому розумінні українську літературну мову,** себто найновіший етап її розвитку, той етап, з якого вона буде розвиватися далі.

Цей стан характеризується певними граматичними і лексичними нормами нашого всеосяжного культурного мововжитку. Діялектну ж основу цих норм досить легко можна визначити шляхом зіставлення з ними хоч би формальних особливостей різних українських наріч (формальні ж особливості передусім творять основу мови).

З огляду на категорійну природу формальномовних явищ, що дає змогу їх клясифікувати, себто уявити у вигляді небагатьох асоціятивних рядів, це зіставлення можна подати, як статистичне зведення найяскравіших фактів. Звичайна річ, що в підрахунках цих фактів не може бути абсолютної вичерпности, бож самі діялектні риси нераз бувають такі невиразні, що їх трудно відносити до певного наріччя чи говору (напр., деякі явища переходової смуги від українських південних наріччів до північного). Проте зведення діялектних явищ, що його ми маємо хоч би, наприклад, у кн. М. Наконечного «Програма української діялектології», 1941 р., таки дає змогу робити з такого зіставлення переконливі висновки.

Візьмімо **північне наріччя.** Із 18 фонетичних явищ цього наріччя тільки двоє входять до літературної мови, та й то ті, що збігаються з південно-східнім наріччям, — зберігання дзвінкости приголосних перед глухими і наприкінці слова (рибка, дуб) та «осереднє» Л. Із 16 морфологічних особливостей увійшло до літературної мови 8, але з-між них а ж 6 спільних з південно-східнім наріччям. Це: властиве більшості його говорів розрізнювання твердих і м'яких відмінкових закінчень в іменнику — ом, -ою, ем, -ею; обидві форми майбутнього часу — «буду писати» й «писатиму»; закінчення в родовому відм. іменника -ей (людей, властиве не всім говорам); відсутність у більшості говорів форм м'я, тя, ся, ми, ти, си; відсутність у більшості говорів складених архаїчних дієслівних форм з допоміжним десловом є(сь)м, сс(и); наявність у більшості говорів числівникових форм один, чотири. Отже всі ці риси часткові для північного наріччя (вони відсутні в західніх його говорах), і цим теж зменшується його значення в літературній мові. Дві морфологічні особливості цього наріччя не тільки увійшли до літературної мови, а ще й витіснили відповідні форми південно-східнього наріччя. Це — закінчення -ть в 3 особі дієслів другої відміни (він ходить) і форми дієслів теперішнього часу з чергуванням д — дж (водити — воджу), з — ж (возити — вожу), с — ш (носити — ношу). Тільки ж закріплення цих форм у нашій літературній мові сталося з багатьох причин, не тільки тієї, що вони є в цьому наріччі. Вони ж є ще в південно-західньому, що через Галичину могло посприяти цьому закріпленню, є в смузі переходових говорів від південних наріч до північного, а найголовніше, що їх мають ті говори південної Київщини та Полтав-

[1]) Я додержуюсь поділу української мови на північне, південно-східне і південно-західне наріччя (останнє з окремою карпатською групою говорів).

щини, які К. Михальчук назвав «центрально-українським піднаріччям». Тим то вони й є і в мові Котляревського і в Шевченковій мові, себто в мові фактичних творців основи нашої літературної мови. Нарешті можна відзначити, що тут могла вплинути й мова українського фолькльору (пісень, дум), у якій ці форми збереглися, а також стара книжка традиція, що її, безперечно, відчували як певну стилево-граматичну модель і Котлявський, і Шевченко. Отже можна сказати, що насправді ні одно суто-північне явище, таке, може, як дифтонги; чи наросток -ухна (девухна), не ввійшло до літературної мови. Явища аферези, дуже поширеної в цьому наріччі, уживає доволі часто чернігівець П. Тичина («Три сини юнаки, да не «днакі»), але воно не вийшло за межі його індивідуальної мови. Форму дав. відм. в іменниках чол. р. на -у (брату) накидають останнім часом українській мові русифікатори, але в вільному змаганні з південним -ові ця (перша) форма повинна зникнути. Штучно рекомендована в деяких посібниках, зокрема галицьких, конструкція типу «Тарасу Шевченкові» теж, на мою думку, не збережеться, бо такої комбінації не знає ні один живий говір української мови. Ця форма можлива тільки або в таких іменниках, як «Києву», «Якову», або як архаїзм у висловах «молитись богу», чи «козацькому роду нема переводу». Алеж тут північне наріччя ні при чім!

Візьмімо далі особливості **південно-західнього наріччя** (з окремою карпатською групою говорів). З 15 його фонетичних рис, властивих не всім, а тільки більшості з його численних говорів (воно бо дуже перісте в діялектному розумінні) тільки дві увійшли до літературної мови: І з давніх О й Е в закритому складі та І з Ѣ. Алеж обидві ці риси спільні з південно-східнім наріччям! Зате ні одна спецяльно-західня фонетична риса, чи то таке яскраве явище, як дорсальні С (шьвіт), З (жьвір), Ц (чьвіт), чи твердість губних та Р в такій позиції, як от бјуро, горјачо, рјабий, куру чи курју, не ввійшла до літературної мови. З 17 морфологічних його особливостей три увійшло до літературної мови. Але дві з них спільні з північно-українським наріччям (ходить, ходжу), до того ще одна з них в багатьох говорах цього наріччя не зовсім тотожня з формою літературної мови (ходит, а не ходить), а третя (добрий) спільна з південно-східнім наріччям. Отже й з морфологічних особливостей цього наріччя ні одна самостійна риса не ввійшла до літературної мови, зокрема зовсім відкинуті такі яскраві явища, як форми «булам», «булисте» чи рухомість частки «ся» (за вийнятком одного вислову «як ся маєте», але він є й у Котляревського).

А воно ж, це наріччя, як наріччя в основному Галичини (хоч його східня межа сягає до лінії Бердичів — Гумань — Балта) у другій половині XIX ст. стало було трохи чи не основою твореної тоді літературної мови! Так устиг вивітритися до нашого часу з української літературної мови колишній вплив цього наріччя!

І наостанку розгляньмо особливості **південно-східнього наріччя.** З 12 фонетичних його особливостей усі, як одна, увійшли до літературної мови. Поза літературною мовою залишились тільки деякі дрібніші говіркові явища, іноді такі, що їх, наприклад, Наконечний навіть не бере окремо на облік (вставне «н» замість ј після «м» у таких словах, як «сімня», «мнясо»). М'якшення приголосних перед І з давнього О (стіл), що його дехто з мовознавців (напр., О. Синявський) намагається не допустити до літературної мови, на мою думку, до неї ввійде, або вже, може, й увійшло, бож воно явно прогресивне (на Дніпропетровщині, напр., тільки старі диди ще вимовляють твердо «стъіл», «батъіг», а молодші — «стыл», «батыг», або навіт «сціл» під впливом «сціна»). Взагалі можна сказати, що **фонетична система цього наріччя — це ортоепічна система нашої літературної мови.** З 18 морфологічних особливостей цього наріччя тільки дві («ходе» й «ходю — носю») не ввійшли до літературної мови [2]). Не ввійшли також окремі дрібніші говіркові явища, спільні до того ще з сусідніми говорами інших наріч: біжять, курчя, зробляний, людім (дав. в. мн.), на воротіх.

Відзначені співвідношення діялектних складників (елементів) у нашій літературній мові можна б показати у вигляді ось такої таблиці:

Назва наріччя	Число особливостей		З них увійшло до літ. мови		З тих, що увійшли, самостійних	
	Фон.	Морф.	Фон.	Морф.	Фон.	Морф.
1. Північне	18	16	2 [1])	8 [2])	—	—
2. Півд.-західнє	15	17	2 [3])	1 [4])	—	—
3. Півд.-східнє	12	18	12 [5])	16 [6])	8	11

Примітка. 1) Обидві спільні з південно-східнім. 2) З них дві спільні з південно-західнім, шість — з південно-східнім. 3) Обидві спільні з південно-східнім. 4) Спільна з південно-східнім. 5) З них 2 спільні з південно-зах. і 2 з північним. 6) З них шість спільні з північним, одна з південно-західнім.

З цісі таблиці виразно видно фонетично-морфологічну перевагу південно-східнього наріччя над південно-західнім і північним. Цю перевагу підтримують ще й явища наголосові (їх дуже багато [3]), таких, що в них при порівнянні переважає «східнє» наголошування, і вийняток на користь південно-західнього — тільки поодинокі слова: уряд, предмет) та синтаксичні («їхало чотири товариші» — не «чотирьох товаришів», «годую дітей» — не «діти», «шукати кого» — не «за ким», «коштує кому» — не «кого» і т. д.).

[2]) В широкому розумінні наша нова літературна мова — це мова від Котляревського починаючи з усіма різноманітними її явищами, бо наш народ усвідомлює її як свою, алеж не всі ті явища цієї мови входять у норми сучасної української літературної мови.

[3]) Явище типу «носью» є й у південних говорах півд.-зах. наріччя, напр., у В. Стефаника «просю».

Трохи інше співвідношення в лексиці. Тут доводиться відзначити чималий «західній» вплив. Алеж **це вплив не так південно-західнього наріччя, того варіянту української літературної мови, що витворився був на галицькому ґрунті в другій половині XIX в.** Отже це лексика переважно не діялектного походження. Це: або 1) новотвори що виникли на «західньому» ґрунті (зміст[5]), розвиток, напрямок, звіт, передплата тощо), або 2) запозики з інших мов, передані через галицьку мову: а) з польської (вплив, виконання, рух, повітря, гасло, вибух, замах і ін.), б) з чеської (злочин, злочинець, часопис, читанка, влада — останнє слово через польську мову), в) з німецької (страйк, ґанок, рахунок, дах — передані через польську). Крім властивої лексики, треба відзначити ще деякі словотвірні засоби, запозичені з польської через галицьку мову. Це: наросток -ічний (технічний, математичний), наросток -чий (господарчий) і його різновид -авчий (виконавчий). Це, як бачимо, лексика термінологічного й абстрактного характеру. Вона виникла чи засвоєна була в Галичині тоді, коли треба було творити шкільно-наукову мову і коли на Наддніпрянщині (у другій половині XIX ст.) ця ділянка мовотворення якраз була під забороною.

Але було б неправильно думати, що вся термінологічна й абстрактна лексика в нашій літературній мові «західнього» походження. Навпаки, в науковій і технічній термінології переважають теж слова (новотвори й етранжизми), запроваджені в літературну мову на «Сході», почасти під впливом російської літературної мови (розпорядження, нуль), почасти незалежно (криголам, гуртожиток, універсал). Так само і в загальнопобутовій лексиці знов виразно переважають слова «східнього» походження (не південно-східнього тільки). Отже — «сало», а не «солонина» (є й «солонина», але в значенні «солене м'ясо»), «піч», а не «пец» (польське), «горище», а не «стрих» «штани», а не «сподні», «борошно», а не «лужа», «кімната», а не «покій», «обідати», «снідати», «вечеряти», а не «обід, сніданок, вечерік їсти» тощо. З огляду на неповну ще унормованість нашої літературної мови деякі «східні» й «західні» слова ще змагаються між собою за перевагу. Так конкурує «західнє» «сукня» із «східнім» «плаття», «західнє» «капелюх» — із «східнім» «бриль» (в розумінні взагалі бриля, а не тільки солом'яного), «західнє» «товщ» із «східнім» «сить» (тут іще виступає з «східнього» боку російське «жир»).

Річ ясна, що й «східня» науково-технічна термінологія, і «східня» загальнопобутова лексика збільшують великою мірою питому вагу в нашій літературній мові «східніх» складників, зокрема південно-східнього наріччя. Якже в мові нашої «західньої» інтелігенції (а почасти й «східнього», що вживає, наприклад, «прошу» замість «будь ласка») трапляються ще досить часто «західні» явища (не тільки лексичні, а й фонетичні, морфологічні та синтаксичні), то це пояснюється тільки **незакінченістю** формування нашої літературної мови, **загальна ж тенденція вже цілком ясна, тенденція, скерована на вилучення «західніх» явищ із норм української літературної мови.** Про таку тенденцію зокрема свідчать такі видання, як «Словник місцевих слів, не вживаних в літературній мові» І. Огієнка, «Як говорити по-літературному» д-ра Я. Рудницького, «Кутки мови» О. Панейка у «Львівських Вістях» за 1944 р., в «Українській школі» за той же рік і т. д. У всіх цих виданнях «західні» явища відзначаються як «неправильні», а «східні» рекомендуються до вжитку. І ця тенденція така сильна, що навіть такі західньо-українські явища, які характером своїм більш українські, ніж відповідні їм східньо-українські (напр.,. мід — мед, леп — льот) підлягають вилученню.

Але головне в основі сучасної української літературної мови — **це все таки цілком виразна її південно-східня фонетична, морфологічна й синтаксична система.** Наявність у цій системі двох морфологічних (флексійних) явищ із інших двох наріч не робить її ні мішаною (відсотково це незначна частина), ні тим більше схрещеною (властивих схрещених явищ у ній зовсім немає). Про це не можна вже сперечатися.

---

[4]) Див. хоч би в д-ра Я. Рудницького «Як говорити по-літературному», ст. ст. 33—35.

[5]) «Східньо-українське будо б «вміст» від «вміщатися» відповідно до галицького «зміщатися». «Вміст» і було утворено в Києві в 20-х рр. із значенням — «содержимое».

Кадри наших днів

ВІДОЗВА

Громадського Комітету Вшанування Двадцять П'ятої Річниці Смерти **Симона Петлюри — голови Української Соборної Держави і Головного Отамана військ Української Народньої Республіки** до всіх українців, українських Організацій й Осередків в Злучених Державах Америки, та у вільному світі поза ЗДА.

УКРАЇНЦІ!

25-го травня цього року минає 25 років з дня смерти Світлої Пам'яти **Симона Петлюри — голови Української Соборної Держави і Головного Отамана Військ Української Народньої Республіки.**

Чверть століття тому в Парижі на вулиці Рассін ворожі кулі вбили **Головного Отамана Симона Петлюру — лицаря і мученика** великої ідеї. Ворог поцілив у саму душу нації, але **не вбив її.** Не стало **Симона Петлюри,** чужа земля стала йому домовиною, але залишився **Петлюра — символ української визвольної ідеї.** Не пролилася марно кров **Петлюри,** бо як сказав сам Великий Небіжчик незадовго перед своїм трагічним кінцем, **«пролита для величної мети вона не засихає і тепло її все буде теплим для нації, все відограватиме ролю непокоючого ферменту, що нагадує про нескінчене і кличе до продовження розпочатого».**

Симон Петлюра у роки визвольних змагань був натхнеником української боротьби за Державність. Він був ініціятором, душою, організатором і **Головним Отаманом** військ Української Держави. Після закінчення першого етапу українсько-московської війни 1917—21 років **він** став символом для тих, що продовжували боротьбу в запіллі. За його ідеї бореться нині Українська **Повстанча Армія,** а сотки тисяч української еміґрації, що після першої й другої світової війни змушені були покинути рідний край, ширять ідеї **Петлюри,** ідеї Української Державности.

Сьогодні окупант справляє на Україні нові страшні злочини, нищить села і зганяє в «укрупнені колгоспи», що є новою формою кріпацтва. Москва, поневоливши Україну, а за Нею інші вільні держави, готується до панування над цілим світом.

Напередодні трагічної річниці з ініціятиви українських вояків, зорганізованих в «Об'єднані бувших Вояків Українців в Америці», при повній співучасти Українського Конґресового Комітету в Америці і центральних українських організацій в Америці — Церковних, наукових, громадських, політичних, допомогових, жіночих, молодечих і представників преси — повстав **Громадський Комітет Вшанування Двадцять П'ятої Річниці Смерти Симона Петлюри,** та покликано почесну президію, до якої запрошено представників Українських Церков в Америці та всіх Голів Центральних Українських Організацій в Америці.

Комітет гарячо закликає всіх українців та всі українські організації й Осередки в ЗДА та у вільному світі поза ЗДА, гідно відзначити двадцять п'яту річницю трагічної смерти **Симона Петлюри** та улаштовувати урочисті академії, доповіді, вечори спогадів, та подавати належну оцінку в українській і чужомовній пресі.

Українці! Нарід, що має національну пам'ять, здатний подолати найбільші перепони на своєму шляху. Віддаючи честь пам'яті **Голови Відродженої Української Самостійної і Соборної Держави,** ми вшановуємо великі ідеї за які **він** боровся і вмер.

Нові покоління покликані увінчати перемогою великий труд і жертву Симона Петлюри.

Громадський Комітет Вшанування Двадцять П'ятої Річниці Смерти **Симона Петлюри:** Голова Комітету Генштабу Генерал-Поручник Павло Шандрук, Заступники Голови Комітету: Юліян Ревай, Степан Домбицький, Сергій Литвиненко і Микола Гаврилко. Генеральний Секретар Комітету: Полковник Микола Рибачук.

Члени: Майор Дмитро Бакум, Симон Вожаківський, Полковник Аркадій Валійський, Петро Голубенко, Юрій Дивнич, Вячеслав Давиденко, Любов Дражевська, Іван Кедрин-Рудницький, Полковник Володимир Кедровський, Петро Красноніс, Іван Марчак, Валентин Новицький, Юліян Нанасси, Катерина Пелешок, Микола Степаненко, Константин Туркало, Др. Микола Шлемкевич, Григорій Яремчук.

Березня 1 дня 1951 року, Ню Йорк.

«БУДЬМО ОБ'ЄКТИВНІ!»

(Факти проти «Фактичної довідки» В. Чапленка).

На основі участи в дискусії на тему назви «Україна» та останньої з ділянки ономастики праці Ярослава Рудницького про українське назовництво (ономастику) в «Енциклопедії Українознавства», переконався я, який він є насправді, єдиний наш номаст (назвознавець).» Звичайно науковий дослідник розвиває своє знання й дослідницький хист і тимто, чому в своїх статтях про назву «Україна» Яр. Рудницький не послуговується самостійно ономастично-лінґвістичною методологією, тільки раз запозичується від німецького славіста Фасмера, та знов покликується на давніх дослідників і публіцистів, мовляв, я так пишу, як і вони писали, та знов на чужих подорожників та на наших географів. І в згаданій статті в «Е. У.» робить Я. Рудницький помилки, які насувають сумніви щодо його лінґвістично-ономастичного вишколу. З вичислених В. Чапленком монографій Я. Рудницького про назви, я критично ставлюся до його вияснювань назв «Самбір» і «Дрогобич» (в «Е. У.», назва «Львів» є вияснена галицько-волинським літописом, а інші вияснювання назв я також критично розберу, як тільки попадуть мені в руки їх монографії, написані Я. Рудницьким. Щодо його реєстрів, «канадійських назв українського походження» і «слов'янських географічних назв в ЗДА й Канаді», то я вважаю, що такі реєстри може зладити кожний україн-

ський інтелігент із знанням своєї рідної та англійської мов, з поверхновим знанням інших словянських та французької мов, але цілком він не потребує при тому знати основи лінґвістично-ономастичної методи.

Але я справді є упереджений до Я. Рудницького, відчасу, коли стало відомим у 1937 р. його співробітництво в україножерному «Ілюстрованому Кур'єрі Цодзенному», якого редакція виявила його псевдонім «Богдан Антоневіч» д-рові К. Паньківському, заступникові автора праці про Патебню, виданої Українським Науковим Інститутом у Варшаві, з якої польське резюме було переписане Богданом Антоневічом в «І. К. Ц.» зі зміною тільки терміну «український» на «словянський». Хоч, — як пише до мене Президія УВАН у Винипезі — «справа «пляґіяту: д-ра Рудницького була «погромадськи зліквідована» спеціяльною комісією для розгляду цієї справи (пор. «Діло» ч. 185, р. 1938 «З листів до Редакції») я пригадую його заяву, що він більше не запозичатиметься від інших авторів. Чиж, запозизуючи від Фасмера «окраїнну» теорію походження назви «Україна», якою вніс стільки баломуцтва в своїх статтях у пресі, додержав Я. Рудницький свого приречення і сповнив надії учасників тієї комісії, якої інтенцією було не шкодити йому в науковій карієрі.

Д-р Микола Андрусяк.

В ІМ'Я ПРАВДИ.

В статті «Назва Україна» в «Самостійній Україні» (ч. 10—12) 1950 і 1—2 (1951) д-р Микола Андрусяк подав крім багатьох дискусійних, деякі неправдиві факти, зокрема в віднесенні до підписаного. Не вважаючи за доцільне вдаватися з д-ром Андрусяком у дальшу полеміку з цього приводу, ми обмежуємося до спростування неправдивих фактів під нашою адресою, «щоб не ширилося баламутство»:

1) Неправда є, що «Яр. Рудницький писав докторську дисертацію з ділянки ономастики у другого професора славістики на львівськім університеті Ташицького, щоб не писати її з ділянки мови чи літератури в проф. Янова», за те правда є, що Яр. Рудницький писав ономастичну працю тільки тому, щоб використати нагоди й спеціялізуватися в назвознавстві в єдиного тоді фахівця в цій ділянці на львівському університеті — проф. Ташицького.

2) Неправда є, що «виконана під доглядом проф. Ташицького розвідка Ярослава Рудницького про назву «Стрий», була друкована в Єнзику Польскім й після того він її реферував на засіданні комісії старої історії України Історичної Секції НТШ у Львові» за те правда є, що згадана розвідка про назву «Стрий» не в «Єнзику Польскім», а була вперше друкована в стрийському журналі «Думка», а опісля в Науковому Збірнику на пошану проф. Ів. Огієнка в Варшаві, як одна з перших самостійних позасемінарних назвознавчих етимологій автора.

3) Неправда є, що Яр. Рудницький не має «за собою справжнього елементарного лінґвістично-назвознавчого вишколу», за це правда є, що Яр. Рудницький такий вишкіл має, хочби тому, що відбув основні трирічні студії ономастики в Львівському Університеті й робив докторат із мовознавства, як головного предмету. А про дальшу його ономастичну самостійну працю свідчать поодинокі його публікації з цієї ділянки в різних наукових виданнях, участь у першому міжнародньому з'їзді ономастів у Парижі в 1938 році з доповіддю, що зустрілася з апробатою приявних на ній фахівців, і т. д.

4) Неправда є, що проф. д-р Зенон Кузеля «за підшептом» Яр. Рудницького «подав у зладженому ними українсько-німецькому словнику... німецьке значення назви «Україна» у виді «Гренцлянд», за це правда є, що проф. З. Кузеля перекладав свою частину самостійно й нічиїх «підшептів» не слухав. Уважаємо, що теперішній голова Наукового Т-ва ім. Шевченка заповажний учений, щоб ішов на «підшепти» в науковій праці.

5) Неправдою є, що Яр. Рудницький «досі ніякої своєї власної праці не вніс «до лінґвістично-ономастичних дослідів, за те правда є, що Яр. Рудницький вніс більше до цих дослідів, як д-р Андрусяк, про що може свідчити хочби бібліографія ономастичних праць Яр. Рудницького та рецензії на них таких учених, як І. Панькевич, К. Г. Маєр, В. Шміллер чи ін.

Проф. Д-р Ярослав Рудницький.

Вінніпеґ, у березні 1951.

З ножицями по пресі

Ньюджерська **«Свобода»** — орган УНС, в ч. 68/1951 р. порушила дуже драстичну справу — діяння пятих колон Москви внутрі українських політичних партій на еміґрації. В редакційній статті п. н. «Переконливі арґументи» вона пише:

«Сурма», орган ЗЧ ОУН, в останніх числах подає реveляційні розкриття закроєних на найширшу скалю інтриґ большевицьких агентів серед українських угруповань. Справді може кров стерпнути в жилах від найогидніших метод, якими червоні злочинці намагаються нищити українство та українські сили теж у вільному світі. Для вдержання і збільшення антагонізму між двома націоналістичними групами, вони пропхали в групу Степана Бандери провокатора, що пропонував вбити полк. Мельника, і навпаки».

Нам ясно, чому «Сурма», орган ЗЧ ОУН (Бандери), в останніх своїх числах надумала подавати такі «ревеляційні» (на думку «Свободи», бо для нас вони ніякою ревеляцією не є) розкриття інтриґ большевицьких агентів. Ми ані на хвилину не сумнівалися, що наказ до вбивства Сеника, Сціборського, Гадуса, братів Пришляків, Соколовського, Сушка, Барановського і десятків інших, міг зродитися тільки в голові большевицького провокатора чи бути виконаним за його підшептом. Тепер, коли, здорово думаюче громадянство зачинає осуджувати ці об'яви анархії і братовбивства, коли зі згіршенням дивиться на вакханалію еміґрантських вождиків ЗЧ ОУН, на черговий розлам в їх нутрі, на анархізацію нашого політичного життя, на підважування авторитету УНРади і т. д., коли навіть власні кадри бандерівців зачинають собі

здавати справу зі злочинности деяких посягнень свого проводу, коли демагогія і словесна еквілібристика, до якої в останньому часі запрягли навіть осіб у священничій сутані (мовляв, їм скорше повірять), — треба шукати за виправданням. Очевидно, вихід знайти легко. За наукою і взором самого великого Сталіна, що усі свої похибки виправдував **теж** діями ворожих агентур внутрі своєї партії і направляв їх не зміною своєї «генеральної лінії», але розстрілом уроєних агентів, і наші доморослі епігони тоталізму і диктатури свої злочини і похибки надумали виправдувати діянням ворожої агентури. Звідти «ревеляційність» статтей «Сурми» про інфільтрацію політичних груп большевицькими агентами. Пісенька стара і знайома.

Та нас цікавить (і дивує) не так «Сурма» і її безуспішні намагання виправдати власні похибки ворожою агентурою, як постава наших статочних, об'єктивних, безпартійних «батьків народу». Вони, ніби все стоять з боку, у сам спір не мішаються (при чому і цілого спору не хочуть бачити таким як він є, а все лише повторяють наївненьку фразу про «мельниківсько-бандерівську» боротьбу), удають згіршених, що оця боротьба існує (при чому спритно своє згіршення замовчують, коли приходить мова про боротьбу поміж, скажімо, ЗП УГВР і ЗЧ ОУН), але на ділі бездумно і бездушно повторяють прийоми бандерівської пропаганди і брехні.

Ми не вимагаємо від них, щоби вони встрявали в боротьбу, хоча і така вимога була б зовсім зрозумілою, бож ідеться зовсім не про мельниківців, але про побіду правди і осуд братовбивства, але ми вимагаємо від них, щоби заховали принайменше об'єктивну поставу і признали факти.

Звідки редактор «Свободи» взяв відомості про те, що большевицькі агенти пропхали в групу полк. Мельника провокатора, що пропонував вбити Бандеру? Як цей провокатор називався? Де він в групі полк. Мельника діяв? Хто його розконспірував? Що бандерівці уживають часто прийому утікаючого злодія, що кричить: «ловіть злодія!» — не диво. Вони інакше не можуть і не вміють. Але пощо насилує правду редактор «Свободи»? Де журналістична мораль? Чи не можна вимагати від редактора «Свободи» трохи більше серіозности від анонімів конспіративної «Сурми», за яку ніхто не відповідає і якій писати можна все, бо папір терпеливий?

Нам було б цікаво почути вияснення редактора «Свободи» і запізнатися з фактами, які він може подати на доказ діяння большевицьких агантів внутрі якої небудь української групи поза бандерівцями. А коли він тих доказів не має, а лише легковажно хляпає пером по папері, то чи здає собі він справу з того, що тим він дає підставу кожному іншому редакторові твердити, що і в редакції «Свободи» мусів замаскуватись спритно якийсь большевицький агент. Коли ці редактори того не роблять, то тільки тому, що їх мораль і почуття правди вище розвинене чим в редактора «Свободи».

Дійсно, найгірше, що міг Пан-Біг видумати в своїй творчій уяві, це тип безпартійного «батька народу», що в болоті і брудно-гноєвім кольорі бачить ідеал суспільно-політичних внутрішніх відносин, що, не маючи свого власного, точно означеного і окресленого обличчя, замазує своїм безпартійним квачем усі інші лиця на брудно-гноєво і тішиться, що вирівняв суперечності, стемперував розходження, зтесав гострі канти зударів і конфліктів, не добачуючи в тому, що замазав тим і саму шляхетну натуру предмету. І було б у нас давно зліквідовано духову бандерівщину, якби не море отих «безпартійних» Катамаїв, Мишугів, Мудрих, Гриньохів і інших, що одні свідомо, другі несвідомо політикою «згоди в семействі і блаженної тишини» творять запілля для політичного бандитизму.

Якщо демократія в їхньому розумінні — це йти з течією, то тут знаходимо теж і вияснення, чому так тяжко нашій демократії знайти право горожанства в нашій суспільності. Бо, щоби в нас була демократія, треба нам **демократів**, а не ступайків, поплентачів, безвольних і бездушних приплескувачів кожному, хто голосніше заговорить про «воюючу Україну» з трибуни, не дивлячись на те, чи це, що він говорить, відповідає чи суперечить фактам.

Можемо бути певні, що редактори «Свободи» справі української демократії не служать, коли злочини групи Бандери безправно і безвідповідально приписують («слідом за дідом» бандерівської пропаганди) іншим українським політичним групам. Бо можна тим групам багато дечого закинути, але **братовбивство, терор, тоталітарні тенденції, інфільтрацію большевицькими агентами, ломання правопорядку, оббріхування своїх і чужих** (примір: Микола Лебідь заявив редакторові американської газети "Chicago Daily News", гл. ч. Friday, March 16, 1951), що він рік тому прибув з України, де був провідником українського підпілля, щоби тут в Америці діяти як закордонний міністр ("foreign secretari", і т. д.) **можна підтвердити тільки у відношенні групи Степана Бандери.** Якщо, можете, пане Редакторе «Свободи» дати докази і факти і у відношенні до інших груп, напишіть про це в своїй газеті. Але факти і докази, а не демагогію. А коли тих доказів не маєте, не скверніть своїми устами правди і не оббріхуйте своїх читачів. І не обнижуйте вартости своєї суспільности, бо ще так зле з нею не є, як про це пише «Сурма» і за нею повторюєте.

*
* *

Якийсь фанатичний оборонець правди і відповідальности журналіста, що чомусь сховався за скромні літери В. К., в статті «Чорнило і кров» (**«Національна Трибуна»,** ч. 8/1951) намагається стати в обороні нібито загроженої правди, що її не хочуть писати українські журналісти (очевидно журналісти з не-бандерівської преси, бо бандерівські журналісти гідно вміють оцінювати кров і чорнило — прим. ред.). Він пише:

«Завдання українського журналіста — писати правду! А правда існує тільки одна! Коли ж отой журналіст пише про українську правду на рідних землях неправдиво, то це є злочин. Адже ж ця правда освячена муками міліонів і кровю тисяч (чому тільки тисяч, коли згинули теж міліони? — прим. складача) **наших людей** (в тому і не бандерівців — прим. ред.). **А це зобовязує всіх наших без винятку робітників представляти світові це життя чесно, сумлінно і — ще раз повторяємо — правдиво!»**

Сказано гарно і твердо. Що можна тому закинути.

Але ось кілька рядків нижче той сам оборонець правди зраджує, про яку правду йому йдеться. Він обурюється, що якийсь «лукавий грішник журналіст» в якійсь там газеті пригадав невідомо кому **«що славної памяти генерал Чупринка свого часу носив ворожого українському народові військового** (коби то військового, а то поліційного — прим. редакції) **плаща!**

Навіть, як би це було правда, то зобовязує в культурному (натяк на культуру дуже нагадує натяк большевиків на проґрес — прим. ред.) **світі засада: говорити про мертвих або добре, або нічого».**

Точно, як в большевиків: Коли казати, що Сталін геніяльний, партія мудра, совєтська влада найкраща у світі — це правда. Коли ж говорити, що в СССР є терор, рабська праця, концентраційні табори, немає особистої і політичної свободи, судять без незалежного суду, житєвий позем найнищий у світі, нищать національні культури, доконують народовбивства — так це брехня!

Пане В. К.! Якщо правда існує одна — що самі стверджуєте, — то писати про неї не лочин, а заслуга і обовязок кожного журналіста. Що зробиш, що сл. п. генерал Тарас Чупринка служив в німецькому поліційному баталіоні і залишились його знимки в ворожому українському народові мундурі? Минулого не завернеш. І це є правда. Вона одна. Чому писати про неї, ви кажете, що це злочин? Помилятися вільно кожному. Не в тому корінь лиха. Він в тому, що Ви і Вам подібні тих помилок не хочуть визнати і ще сьогодні їх вважають за заслуги. А в Святому Письмі кажеться, що в небі більша радість з одного наверненого грішника, як з десятьох старих праведників.

Ні, пане В. К.! Не той лукавий грішник журналіст, про якого пишете, поповнив злочин, а Ви самі, бо замість правди домагаєтесь пропагувати брехню. Робіть це самі дальше. Ви вже до того звикли і Вам це вже не робить різниці. Вмієте крамарити кровю і чорнилом. Але не вимагайте від других, щоби Вам в тому помагали.

Чи не приходите поволеньки до переконання, що самі не впораєтесь і за слабі, щоби закричати правду, і тому кличете на поміч інших журналістів. Не трудіться! Пера усіх українських журналістів не потрафлять вбити правди. Сталін намагається її вбивати вже 35 років і не вбив. І Вам не вдасться. Будьте спокійні і не хвилюйтесь. Тут навіть Ваш волюнтаризм не поможе.

Чи не краще, куме, спускатись поволесеньки на дно. Може ще не злим тихим словом згадають. А так народній гнів розчавить Вас і сліду з Ваших «геройських» еміґрантських революцій не стане. Бо народ не любить брехні, ні большевицької, ні своєї. А коли йдеться про сл. п. ген. Тараса Чупринку, то **такої** Вашої оборони він не потребує. Він себе сам оборонив і виправдав. Бажаємо Вам, щоби і у Вас стало стільки геройства і здорового глузду, щоби потрафили піти його слідами. Тоді Вам повіримо, що дійсно знаєте ціну крові. Дотепер Ви лише показали, що продаєте кров і псуєте чорнило. І профануєте справжніх героїв.

*
* *

На жаль, і Теофіль Бак-Бойчук в своїй статті «Два бігуни української дії на чужині» (**«Свобода» ч. 55/1951**) не схотів вийти поза загальникові фрази (поставитися до питання серіозно, діяти однозгідно, ситуація вимагає жертв, діяти організовано і т. д.) і не дав конкретної пропозиції, розвязки. Він лише прийшов до переконання, що на чужині мусить бути аж два бігуни діяння. Один — це УНРада, другий УГВР. Він пише:

«Другий бігун діяння нашого політичного вияву на чужині, це справа єдиного революційного чи визвольного центру. І ним УГВР має всі данні стати. Завдання цього осередка мають відмінний характер від завдань УНР. Потреба такого єдиного осередку не може бути ніким оспорювана».

Як бачимо, пан Бак-Бойчук пішов дальше від самої УГВР. Коли остання задовольняється тереном своєї діяльности в Краю, на чужину висилаючи лише своє Закордонне Представництво, то Бак-Бойчук хоче перенести саму УГВР на чужину і зробити її «другим бігуном діяння на чужині».

А ми саме оспорюємо, пане Бак-Бойчук, потребу такого осередку на чужині. Ми навіть оспорюємо потребу єдиного такого осередку в Краю. Чи УНРада не є центром визвольної акції? Чи її акція — це не революція проти сучасного стану, в Україні? Пощо творити окремий осередок, «другий бігун нашого політичного вияву на чужині»? Чи хочете тим сказати, що політика УНРади зла? Тоді запропонуйте кращу, але не пропонуйте два політичні вияви. Які інші завдання може мати УГВР на чужині, що їх не може чи не сповняє вже УНРада? Що іншого робить на еміґрації о. Гриньох, Стахів, Лебідь? Один їздить з доповідями, другий редагує газету, третій пише і розсилає меморіяли на всі відомі йому адреси політичних чинників. Чи не потрафить того всього зробити УНРада сама? Адже ж кардинальною вимогою кожної політичної акції і репрезентації за кордоном — це її одність. Чи має якась держава два бігуни політичного вияву закордоном? А Ви пропонуєте для українців два. Чи не за багато?

Пан Теофіль Бак-Бойчук забув 1941 рік у Львові, коли велів сторожити себе на кожному кроці двом членам ОУН перед надмірною революційною діяльністю «другого бігуна нашого політичного вияву». Можливо, що коли б не вони, пан Вак-Бойчук пішов би слідами Сеника, Сціборського, Соколовського, Варановського і інших жертв братовбивства. Оба ці хлопці далі вважають оцей «другий бігун діяльности» зовсім не потрібним, злочинним, а пан Бак-Бойчук намагається переконати суспільність в ЗДА про потребу отого бігуна, не висказуючи ні слова про хочби маленьку зміну в характері його діяльности і вияву.

Хтось в тій цілій історії помилявся, пане Бак-Бойчук. Або оба хлопці, що Вас встерегли перед долею Гадуса чи Боцюркова, або Ви. І хтось застрілив позавчорашнього себе. Як Ви думаєте, пане Вак-Бойчук, хто?

*
* *

«Марксизм — це матеріялізм. Як такий, він ворожий религії так само, як матеріялізм енциклопедистів 18 століття і матеріялізм Фаєрбаха. Марксизм пристосовує матеріялістичну філософію до історії та господарських наук».

Так писав Ленін в 1919 р. у своїй праці «Боротьба за соціяльну революцію» (стор. 275).

«Ми не хочемо прирікати себе на мертвеччину. Ми не хочемо не прислуховуватись розвиткові науки, як і не хочемо міняти однієї філософії на другу чи третю, і тому вирішення правильности ідеалізму залишаємо за наукою».

«Тому також наша організація дає повну свободу своїм членам визнавати як філософський ідеалізм, так і матеріялізм».

« . . . Основні засади нашої ідеології не втрачають нічого від того, що ми не признаємо первинности ні за духом, ні за матерією».

«Тому ОУН (читай бандерівці) **дозволяє своїм членам визнавати як ідеалістичну так і матеріялістичну філософію».**

Так пише О. Горновий, член проводу ОУН (Бандери) на Україні, інтерпретуючи постанови III Надзвичайного Великого Збору згаданої ОУН в газеті «Сучасна Україна», ч. 3/1951, стор. 3—4.

Мимо того, що не тільки Ленін у своїх писаннях, але Сталін у своїх поступках яскраво довели, що матеріялізм —це марксизм, який поборює релігію і історію та науку трактує по марксівськи, бандерівці лишають своїм членам до вибору визнавати матеріялізм і ідеалізм. Як же вони тоді боряться з большевизмом, марксизмом, комунізмом? Чи не пусті їх слова про оту боротьбу?

*
* *

Коли добродій В. К. в «Національній Трибуні» радить іншим журналістам писати брехню (або мовчати), М. Сосновський в **«Гомоні України»** (ч. 9/1951) виконує це сам. В статті «Вже цілком ясно» (для кого? — прим. ред.) цей еміґраційний революціонер пише:

«Одинока Організація Полк. А. Мельника проявляла в часі війни діяльність і «вславилаєь активним поборюванням формованої УПА, а по війні публікуванням пашквілів проти УПА і визвольного руху в цілому».

М. Сосновський пише явну неправду, бо:

1. В часі війни Організація полк. Мельника помагала От. Вульбі-Боровцеві формувати УПА ще в той час, як Гриньох і Шухевич носили німецький мундір поліційних баталіоністів. Не вони, але СБ Лебідя-Рубуна зліквідували відділи УПА під командою от. Бульби, вбили його дружину і перебрали назву УПА для себе. От. Бульба живе на еміґрації і може це посвідчити.

2. Після війни Організація полк. Мельника не писала пашквілів проти УПА, і визвольного руху в цілому, бо вона сама і її члени боряться в рядах УПА в Краю, але виступала проти еміґрантських спекулянтів, що на крові вояків УПА в Краю, хотіли робити бізнес на еміґрації, збираючи собі моральний і грошевий капітал.

Це є правда, пане М. Сосновський, а не те, що Ви пишете в своїй газеті. Пощо її насилуєте? Хочете помагати Сталінові? Не трудіться, він Вашої допомоги не потребує і напевно Вас за це не помилує!

З хроніки нашого життя

НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ

У Львові при обласній фільгармонії відкрито знову музичний лекторій для молоді. Перша лекція-концерт під кличем «Народня пісня та її значення в творчості композиторів» відбулася в залі ім. Лисика.

Окремою постановою Ради міністрів УССР та ЦК КП(б)У визнано працю машино-тракторних і спеціялізованих станцій незадовільною. В такій, напр., Чернигівській області МТС виконали намічену працю тільки на 9,6 проц.

У Києві відбулася 12-та міська партконференція. В доповідях виявлено, що протягом минулого року при відбудові міста понад 17 тисяч стахановців виконали 7 до 23 річних норм за рік.

У Києві недавно відбувся ювілейний вечір з нагоди 60-ти ліття Павла Тичини. На вечорі виступили з читанням віршів присвячених Тичині поети М. Воронько, В. Сосюра і А. Малишко. Відбувся такой концерт капелі «Думка» під кермою О. Сороки і українського хору під управою Т. Верьовки.

На конференції районового комсомолу в м. Бродах (Зах. Україна) виявлено, що в колгоспах і селах району створено за час большевицької окупації 24 комсомольських організацій, але більшість з них малочисельна, по 2—3 чоловік, і недіяльна.

Від Житомира до західнього кордону УССР проводиться поновлення залізничої сітки.

Указом Президії Верховного Совсту УССР признано знання заслуженого лікаря УССР Ярославі Рудницькій-Кришталььській.

На місяць травень назначено т. зв. декаду українського мистецтва, що мас святкуватися в... Москві. Вона має бути виявленням вдячности Сталінові за «піклування українською літературою і мистецтвом». Готуючись до декади, українські композитори працюють над новими творами. Композитор Г. Жуковський пише оперу «Від усього серця», Т. Верьовка — нові пісні, Штогренко — нову ораторію «Україна моя», Б. Лятошинський — симфонічну суіту «Т. Шевченко».

Відома письменниця Ірина Вільде працює тепер над новим романом «Сестри Річинські».

У минулому році, як подає совєтська статистика, забудовано в Україні 100 тисяч квадратових метрів житлової площі. В тому самому році переможена Німеччина побудувала 250 тисяч нових мешкань (а не квадратових метрів!).

Колгоспники України закупили за час останніх років дві тисячі роверів.

У Львові закінчено відбудову залізничного двірця, який окрашено мармуровими і ґранітними плитами з Личаківського цвинтаря. На двірці заінстальовано кінотеатр, щоби подорожуючи, яким годинами доводиться ждати на поїзди, могли розважити свою скуку.

В дні 11 березня ц. р. в Торонто (Канада) єпископ Ізидор Борецький довершив посвячення першого на еміґрації Українського Пластового Дому.

В Нью Йорку засновано Об'єднання Українських Демократичних Організацій, до якого увійшли: Український Робітничий Союз, ДОБРУС, Соборна Україна, Українська Вільна Громада, Організація Українських Соціялістів, Об'єднання Українців Революційно-Демократичних Переконань, Товариство Прихильників Української Визвольної Боротьби, Товариство Прихильників Української Національної Ґвардії.

В Нью Йорку відбулася в дні 11 березня ц. р. урочиста конференція УВАН в ЗДА, присвячена вшануванні памяти Т. Шевченка. З цієї нагоди УВАН видала нову працю п. н. «Автограф Шевченка 1860 року». В програму конференції увійшли доповіді: проф. Левка Чикаленка — «Зміни у світогляді Шевченка», проф. Дамяна Горняткевича — «Петербурзька Академія Мистецтва в часи навчання Шевченка», проф. Володимира Порського — «Одна польська леґенда про Шевченка».

НА ЕМІҐРАЦІЇ

В дні 1 лютого ц. р. в Нью Йорку відбулася урочиста конференція УВАН в ЗДА. В програму конференції увійшли доповіді: проф. Е. Нозелі (американець) — «Співпраця американської і української наук»; проф. М. Вєтухова: «УВАН в ЗДА»; проф. Вол. Порського: «Декабристи на Україні».

Українська Національна Рада схвалила внутрішню Позичку Визволення України. Головним Комісарем позички іменовано інж. С. Довгаля. Позичка випускає бонди у висоті 1, 5, 10, 20, 50 і 100 долярів.

В днях 2, 3 і 4 березня ц. р. у Вінніпеґу (Канада) відбулася четверта сесія Панамериканської Української Конференції (ПАУК). Сесія визнала єдиним центральним політичним представництвом на еміґрації УНРаду і її ВО.

В Мужен (Франція) дня 6 березня 1951 р. помер Володимир Винниченко, відомий український політик з часів 1917—1920 рр. і письменник.

В Лондоні (Англія) в днях 30—31 березня відбулися загальні збори Союзу Українців у Великій Британії (СУБ).

В Мюнхені (Німеччина) в днях 10 березня помер несподівано проф. Дмитро Дорошенко—президент УВАН. Він був видатним українським вченим-істориком, бувшим політичним діячем і міністром закордонних справ за часів гетьмана Скоропадського.

В дні 17 лютого ц. р. в Мюнхені відбувся IV З'їзд Спілки Українських Журналістів. Головою Спілки обрано ред. Мирона Коновальця.

В Нью Йорку в дні 4 лютого ц. р. відбулися загальні збори Українського Лікарського Товариства, що об'єднує около 330 українців лікарів, які живуть в ЗДА. Головою УЛТ обрано д-ра Р. Осінчука.

Мовознавча Секція УВАН видала заклик до українських видавництв на чужині зберігати поправні норми української літературної мови у своїх виданнях.

У днях 17—18 березня ц. р. відбулося річне засідання повної екзекутиви Українського Конґресового Комітету (УКК), на якому виконні органи і контрольна комісія здали звіт. УКК на 30 відсотків виконав в минулому році свій бюджет.

БІБЛІОГРАФІЯ

Василь Чапленко: ЛЮДИ В ТЕНЕТАХ. Сатирична повість. Том перший. Клюб приятелів української книжки. Книжка 3. Вінніпеґ 1951. Стор. 128.

ЛОГОС — Богословський Квартальник. Т. І. Кн. 4. Жовтень—Грудень 1950. Видає і редагує Колегія Професорів Духовної Семинарії оо. Редемптористів у Батерфорд (Канада).

НОВІ ДНІ — Універсальний ілюстрований місячник. Березень 1951. Ч. 14. Рік II. Торонто, Канада.

НА ВАРТІ — журнал української молоді. Лютий 1951, ч. 2 (16). Рік III. Торонто, Канада.

СВІТЛО — католицький часопис для українського народу. Ч. 5, 6, 7. Рік XIV. Видають оо. Василіяни. Торонто (Канада) 1951.

ГОЛОС СПАСИТЕЛЯ — релігійний місячник. Ч. 2/1951, і ч. 3/1951. Рік 23.

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВНЕ СЛОВО — церковно-народний журнал для православних українців. Рік XXXI. Ч. 3. Місячний урядовий орган Української Православної Церкви в ЗДА.

М. Мироненко: УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ. — Мюнхен - Лондон - Торонто. Видавництво «На Варті» 1951. Накладом Краєвого Комітету Спілки Української Молоді в Канаді. Стор. 32.

THE UKRAINIAN BULLETIN. Semimonthly by the Pan-American Ukrainian Conference. Vol. IV, No. 4 and 5.

З життя в ОДВУ

ЦЕНТРАЛЬНА УПРАВА

В дні 17 березня 1951 р. в год. 10 вечером в домівці 10-го Відділу ОДВУ в Ню Йорку відбулося чергове Засідання Центральної Управи ОДВУ, в якому взяли участь члени ЦУ — проф. А. Грановський, В. Різник, інж. С. Куропась, Др. В. Михайлів, В. Череватюк, проф. П. Голубенко, С. Коцюба, А. Повх, П. Войновський, Анна Гладук, Марія Повх, представник «Зарева» Н. Столярук, і як гості — інж. В. Коссар з Канади, Я. Гайвас, Г. Яремчук з Ню Йорку.

Після звідомлення з праці поодиноких референтів і зачитання звітів від Відділів та проведеної над ними дискусії, ЦУ ОДВУ вирішила:

1. Включити ОУСТНС «Зарево» враз з усіми його низовими клітинами на терені ЗДА в організаційну систему ОДВУ, як Братню Організацію з власним незалежним проводом, що має свого представника в ЦУ ОДВУ, та свою постанову предложити найблищому Загальному З'їздові ОДВУ до затвердження.

2. Відхилити запрошення Т-ва сприяння УНРаді вступити в члени згаданого Т-ва: мотивуючи своє рішення тим, що: а) ОДВУ принципово і ідеологічно підтримує УНРаду, отже не треба для тої підтримки ніякого посередника у формі Т-ва Сприяння УНРаді; б) ОДВУ уважає творення спеціяльного Т-ва сприяння УНРаді зайвим, а то й шкідливим, бо це доказує, що УНРада і ВО не мають характеру единого національно-державного органу, який всі українці без різниці повинні визнавати і йому помагати, але якогось партикулярного твору, що його частина громадянства може узнавати, а частина ні. Дальше, це може давати злонаміреним противникам УНРади аргумент, що УНРада є так слаба, що треба творити аж окремі товариства для її піддержки, а на ділі існуючі організації, що навіть визнають УНРаду, помагали не їй самій, а Товариству Сприяння УНРаді, яке зуживало б непотрібно грошеві засоби на свою адміністрацію; в) ОДВУ уважає концепцію творення Т-ва сприяння УНРаді засобом розбудови партійних впливів деяких політичних груп для монополізування собі позиції в УНРаді, бо дотеперішньою своєю роботою ті групи зовсім не доказали, що вони дійсно УНРаді помагають; г) ОДВУ може приступити тільки до такої установи, яка зродиться з добровільного взаємного порозуміння, а не приступити до установи, що в ній вона не буде мати рівнорядного і незалежного становища. ОДВУ осуджує в принципі методику творення установ загально-національного характеру постановкою одного політичного середовища, що примушує інших увійти в ту установу і підпорядкуватися усталеному в ній іншими чинниками статутові, плянові праці, програмі і обраним органам.

3. З загальної суми $ 629,50, зібраної Відділами ОДВУ в часі Коляди Різдвяних Свят, ЦУ ОДВУ рішила признати: $ 300,00 на працю на Рідних Землях (на руки ОУН), $ 200,00 на допомогу УНРаді, $ 129,50 на політичну роботу ОДВУ. З тої нагоди ЦУ висловлює Відділам ОДВУ в Клівленді, Гемтремку, Філядельфії і Рочестері свою щиру подяку і признання за переведення успішної коляди. Рівночасно ЦУ взиває ті Відділи, що дотепер не прислали звіту і грошей з Коляди, щоби вони це зробили негайно.

4. Скликати на день 6, 7 і 8 липня ц. р. черговий Річний З'їзд ОДВУ і Братніх Організацій. Про місце З'їзду буде подане окреме повідомлення.

ВІДДІЛИ ОДВУ

ГЕМТРЕМК. **4-ий Відділ ОДВУ ім. Сотн. Юліяна Головінського.** Дня 4 лютого 1951 р. в год. 3,30 по пол. відбувся заходом того Відділу ОДВУ святочний реферат п. н. «22 Січня — Свято Соборности і Самостійности України», який виголосив п. Зубальський Евген в залі Українського Демократичного Клюбу при 2376 Ґрейлінґ в Гемтремк-Мішіґан.

Залю виповнили члени ОДВУ і УЗХ з Гемтремк та численні гості. Реферат пройшов з повним успіхом. Присутні на залі зложили на Визвольний Фонд $ 20,45.

Загальні Збори. В днях 3 грудня 1950 і 1 січня 1951 (продовження) відбулися Річні Загальні Збори 4-го Відділу ОДВУ в Гемтремк. Збори заслухали звіту уступаючої Управи Відділу, вибрали нову Управу, охвалили розділ фінансової допомоги Відділу та перевели збірку на Пресовий Фонд «Самостійної України».

До нової Управи Відділу ОДВУ обрано: Ґорина Миколу — голова, Тиро Миколу — містоголова, Зубальського Евгена — секретар, Старжинського Павла — фінансовий секретар, Чубка Максима — скарбник, Дякона Богдана — реф. преси і організаційного звязку. До Контрольної Комісії обрано: Шалапая Данила, Онуфрика Івана і Калиниченка Івана.

Збори висловили незадоволення поставою новоприбулих імігрантів, з яких деякі високопоставлені раніше в суспільній роботі особи, виказують дуже мале зантересування ОДВУ, чим принесли велике розчарування старим нашим еміґрантам, які, між ними малообразовані робітники, висилали через ОДВУ тисячі долярів на визвольну боротьбу в Краю і на політичні процеси, щоб боронити українських націоналістів від окупантів, а вони тепер, приїхавши тут, виказують зовсім мале зрозуміння для політичної і суспільної роботи. Збори признали з приходів Відділу $ 10 на пресовий фонд «Самостійної України» та присутні на зборах члени зложили свої датки на пресовий

фонд, що виніс в сумі $ 37,00 (поміщуємо його на сторінці повідомлень Адміністрації «СУ»).

ЧІКАҐО-БОРНСАЙД. **52-ий Відділ ОДВУ.** Театральний Аматорський Гурток 52-го Відділу ОДВУ в Чікаґо-Борнсайд, під керівництвом Сергія Садовського виставив в дні 1 квітня 1951 р. в Українській Залі при 93-вул. і Кенвуд Евню, драму на 4 дії О. Костенка п. н. **«Брат і сестра»** (або: Батраки). Вистава пройшла з повним моральним і матеріяльним успіхом.

ЧІКАҐО-НОРД. **2-ий Відділ ОДВУ ім. О. Ольжича.** Заходом цього Відділу відбулось в дні 18. березня 1951 р. в салі Української Бесіди при 2208 Н. Чікаґо Евню перше число **Живої Газети.** В програму Живої Газети увійшли точки: 1. Відкриття — мец. А. Гаєцький; 2. Воююча Україна — Др. Ю. Вассиян; 3. З. вибраних поезій — Теодор Курпіта; 4. Спомини з Карпатської України — Др. Петро Стерчо; 5. Рецитації з сучасних поезій — М. Гарасовська-Дачишинова.

НЮ ЙОРК, Н. Й. Заходом **1-го Відділу Українського Золотого Хреста** в Ню Йорку влаштовано у неділю 18-го лютня ц. р. зараз по великій Службі Божій СВЯТОЧНІ СХОДИНИ присвячені пам'яті Ольги Басараб, Олени Теліги й інших українських жінок-героїнь, що зложили своє життя на вівтарі батьківщини. В день святочних сходин, відправлено панахиди в обох українських церквах у Ню Йорку.

Святочні сходини, що відбулися в годині 7-ій вечером у власній салі при 20 Ст. Маркс Пл., отворила Анна Гладун, голова Ню Йорського відділу УЗХ, привітавши зібраних, що заповнили салю. Марія Донцов, товаришка Ольги Басараб, поділилася з присутніми своїми споминами про Ольгу — від першої їхньої зустрічі в дівочому ліцеї СС. Василіянок на Шлеську аж до її мученичої смерти у Львівській тюрмі. Багато з присутніх мали нагоду виробити собі правдивий образ Ольги й довідатися про багато подробиць з її життя, досі загально не знаних. Другий реферат про Олену Телігу виголосила др. Галина Лащенко також у роді споминів, бо її особисто знала з молодих літ, часто з нею стрічалася й спільно працювала в одній організації. В програму входили ще деклямації Наді Мисечко й Ірини Скверчанської, фортепянове сольо Оксани Сцібайло й інсценізація тюремної келії Ольги Басараб, приготована Дарією Бойдуник; на мурах келії кровавими літерами було виписано: «За наші сльози, кров, руїну . . ., верни нам, Боже, Україну!» . . ., а в часі якої 4 пластунки відспівали «Ми жертвою в бою» . . .

КЛІВЛЕНД. 9-ий Відділ ОДВУ ім. Д. Вітовського в Клівленд. З ініціятиви цього Відділу відбулися в дні 16 грудня 1950 р., в салі Народнього Дому **Святочні Сходини** громадян міста Клівленду для вшанування **60 роковин життя полк. А. Мельника,** голови Проводу Українських Націоналістів. В програму сходин входило вступне слово голови Відділу п. І. Поповича, святочна доповідь д-ра Петра Стерча з Шікаґо та спомини зі спільного перебування з Полковником в польській тюрмі у Львові п. Миколи Бігуна. Зібрані вислали Полковникові привітальну телеграму та перевели збірку на Визвольний Фонд.

Члени **8-го Відділу ОДВУ ім. Д. Вітовського в Клівленд** ходили з колядою й заколядували поверх $ 200. Спільно з Відділом УЗХ відбуто спільне свячене.

РАЧЕСТЕР. В дні 23-го грудня 1950 р. відбулися річні **Загальні Збори 20-го Відділу ОДВУ.** Збори отворив голова Василь Гречух, протокол відчитав секретар Микола Бараняк. Ширший звіт про працю Відділу в минулорічному році здав містоголова Степан Тупісь. Відділ улаштував Свято Вождів, яке в минулорічному році здав для Відділу моральну й матеріяльну користь. Влаштовано пікнік, на якому блище пізнались члени. Відділ вислав делеґата на Окружний З'їзд ОДВУ в Ню Йорку, а також вислав трьох делеґатів на річний З'їзд ОДВУ до Ню Йорку. Роблено старання навязати контакт із бувшими членами ОДВУ в Оборн, Н. Й., щоб там відновити 14-ий Відділ ОДВУ. Відділ не може розвинути ширшої праці ізза браку своєї домівки.

По інших звітах і по уділенню абсолюторії уступаючій управі приступлено до вибору нової й в склад її ввійшли: Василь Гречух — голова, Петро Дзюба — містоголова, Степан Кричук — секретар, Карло Манківський — скарбник, Андрій Задорецький — господарський референт, Василь Попович, Іван Шморгун і Микола Бараняк — радні. До Контрольної комісії вибрано: Володимира Колдянського, Михайла Ляльку й Василя Гранковського. Кольпортером кооптовано Степана Мончука.

В місяці січні Відділ улаштував 4 імпрези: товариську забаву та висвітлено три українські звукові фільми: «Наталка Полтавка», «Траґедія Карпатської України» та «Маруся» й «Ой не ходи Грицю». Із усіх імпрез до каси Відділу вплинуло чистого приходу $ 91.49.

Члени Відділу беруть активну участь і в інших громадських організаціях та установах. Всі вони є членами УНС, з цього 8 є в управах Відділів УНС. Чотирьох членів є в управі філії УКК. Члени беруть участь в діяльності читальні «Просвіта», в Українському Національному Хорі, церковному хорі, в українській радіопередачі і т. д. Членство Відділу живе з усіма організаціями в якнайкращій згоді.

В дні 11 лютого ц. р. відбулися **Звичайні Річні Загальні Збори 52-го Відділу ОДВУ в Шікаґо-Борнсайд.** За час кількох місяців своєї відновленої діяльности (від серпня 1950 р.) 52-ий Відділ ОДВУ влаштував Академію 1. Листопада, Свято Соборности, відбув два рази ширші сходини членів, зорганізував Атаморський Гурток та влаштував вечерниці. Відділ числить 36 членів. Відділ зложив даток на Пресовий Фонд «Самостійної України» в сумі $ 25.

На Загальних Зборах вибрано нову Управу в складі: Михайло Лоґай — голова, Олекса Скірка — містоголова, Сергія Сущик — секретар, Катерина Котів — скарбник.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

1. Адміністрація «Самостійної України» складає щиників, Іванові Онуфрикові (Дітройт) — 9 передплатників, журналу Вп. Панам:

Григорієві Яремчукові (Нью Йорк) — 13 передплатників, Степанові Кричукові (Рочестер) — 10 передплатників, Іванові Онуфрикові (Дітройт) — 9 передплатників, Ярославові Римарові (Амстердам) — 8 передплатників, Степанові Маланчукові (Чікаґо) — 5 передплатників.

2. Подається до відома, що адреса Адміністрації журналу тепер така:

INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave.
Chicago 19, Ill.

Проситься усі розчислення з кольпортажі, нові передплати, пожертви на пресовий фонд, як рівнож усі замовлення слати на ту адресу.

3. Усі реклямації осіб, що не заплатили передплати на 1951 р., адміністрація узгляднювати не буде.

4. Ще раз пригадується, що здержується висилку журналу усім, що не заплатили передплату на 1951 р. і на борг нікому в дальшому висилати журналу не буде ться.

5. Проситься передплатників своєчасно повідомляти адміністрацію про зміну адреси, щоби не опізнювати достави журналу і не наражувати Адміністрацію на зайві кошти. При зміні адреси подати стару і долучити 10 центів на кошти маніпуляції.

6. Адміністрація пошукує кольпортерів журналу «Самостійна Україна» на поодинокі осередки. Книгарням і кольпортерам, що замовляють понад 10 чисел журналу, дається 25 відсотків рабату. При замовленні понад 55 чисел дається 30 відсотків рабату. Кольпортери одержують крім того книжкові премії.

ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ»

Канада:
THE INDEPENDENT UKRAINE
P. O. Box 387
Winnipeg, Man., Canada

Аргентина:
"PEREMOHA" BOOKSTORE
25 de Mayo 479 (14
Buenos Aires, Rep. Argentina

Бразилія:
STEPAN PLACHTYN
Pr. Gen. Osorio, 568
Curitiba — Parana — Brasil

Австралія:
Pr. A. SYCZYNSKYI,
26 Beaconsfield St.
Auburn — Sydney, NSW, Australia

Англія:
W. S. SHEWCHUK
123 Notting Hill Gate
London, W 11, England

Франція:
A. DOMARATZKY
13, rue Biot,
Paris 17-e, France

Італія і Близький Схід:
Dr. W. FEDORONCHUK
Via Nemorense 100, inr. 22
Roma, Italia

ЧЛЕНСЬКІ УДІЛИ ДО ВИДАВНИЦТВА «САМОСТІЙНА УКРАЇНА»

зложили:

ЗДА:	
Інж. Константин Кобрин, Чікаґо	$ 10,00
Маркіян Чорногорський, Буфало	$ 10,00
3-ий Відділ ОДВУ, Клівленд	$ 10,00
4-ий Відділ ОДВУ, Гемтремк	$ 10,00
Григорій Яремчук, Нью Йорк	$ 10,00
Іван Яремчук, Нью Йорк	$ 10,00
Петро Кіра, Нью Йорк	$ 10,00
Гарри Кукіз: Клівленд	$ 10,00
Д-р Осип Коропей, Дітройт	$ 10,00
Юрій Мізь, Чікаґо	$ 10,00
20-ий Відділ ОДВУ, Рочестер	$ 10,00
Теодозій Носієвич, Чікаґо	$ 10,00
Канада:	
Д. Яремчук, Ст. Боніфас	$ 10,00
С. Романик, Вінніпеґ	$ 10,00
М. Семанич, Вінніпеґ	$ 10,00

На Пресовий Фонд «САМОСТІЙНА УКРАЇНА»

зложили:

4-ий Відділ ОДВУ в Гемтремк зі збірки (Ґорин Микола $ 5,00, Тиро Микола $ 1,00, Гришко Ілля $ 1,00, Старжинський Павло $ 2,00, Сігда Олекса $ 1,00, Ґеруля Василь $ 1,00, Зубальський Євген $ 1,00, Дяків Богдан $ 1,00, Калиниченко Іван $ 1,99, Семеґен Петро $ 1,00, Гевко Василь $ 1,00, Кузик Микола $ 1,00, Заяць Семена $ 1,00, Колодько Андрій $ 1,00, Грицик Павло $ 1,00, Дякун Микола $ 1,00, Залуга Петро $ 1,00, Онуфрик Іван $ 1,00, Шалапай Данило $ 1,00, Коваль Теодор $ 1,00, Ґаховський Богдан $ 1,00, Смолій Гриць $ 1,00) — разом на суму $ 37,00.

Філія УНО, Віндсор (Канада)	$ 25,00
20-ий Відділ, Рочестер	$ 10,00
Філія УНО, Монтреаль (Канада)	50,00

4-ий Відділ ОДВУ в Гемтремк зі збірки (Ґорин Микола $ 5,00, Залуга Петро $ 1,00, Гевко Василь $ 1,00, Семеґен Василь $ 5,00, Фадин Роман $ 0,75, Войтович Володимир $ 0,50, Стасик Ярослав $ 1,00) — разом на суму $ 13,75.

Щобака Ева, Клівленд	$ 5,00
Переварнік Настазія, Клівленд	$ 5,00

4-ий Відділ ОДВУ в Гемтремк зі збірки (Ґорин Микола $ 5.00, Холєвка Андрій $ 1,00, Стасин Ярослав $ 1,00, Онуфрик Іван $ 1,00, Калиниченко Іван $ 1,00, Тиро Микола $ 1,00, Зубальський Євген $ 1,00) — разом на суму $ 11,00.

Боровський І., Ваба (Канада)	$ 1.00
УНО, Вест-Торонто (Канада)	$ 0,50
Петришин О., Форт Віліям (Канада)	$ 1,00
Мельник Т., Торонто (Канада)	$ 2,00
Качмар І., Ґеральдтон (Канада)	$ 2,00

Ціна 30 ц.